
Mladi in preprečevanje nasilja – priporočila za mladinsko politiko

Edited by Gavan Titley – Uredil Gavan Titley

Sklepna deklaracija ob koncu konference Sveta Evrope

Lokalna partnerstva za preprečevanje nasilja v šoli in boj proti njemu

Vseevropska prepoved fizičnega kaznovanja otrok

PARLAMENTARNA SKUPŠČINA SVETA EVROPE
PRIPOROČILO 1666 (2004)

COUNCIL OF EUROPE CONSEIL DE L'EUROPE

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT
URAD RS ZA MLADINO

Mladi in preprečevanje nasilja – priporočila za mladinsko politiko

Originalna različica besedila:

»Young People and Violence Prevention – Youth Policy Recommendations« (2004);

Edited by Gavan Tittley; Council of Europe publishing; ISBN 92-871-5619-0; 2004;

Slovenski različici publikacije sta priložena dva dokumenta:

- Sklepna deklaracija, sprejeta ob koncu konference Sveta Evrope »Lokalna partnerstva za preprečevanje nasilja v šoli in boj proti njemu«
- Priporočilo Parlamentarne skupščine Sveta Evrope o vseevropski prepovedi fizičnega kaznovanja otrok z razlagalnih tekstem – Recommendation 1666 (2004) Europe-wide ban on corporal punishment of children with explanatory report (non official translation – neuraden prevod)

Prevodi iz angleškega besedila so bili opravljeni z dovoljenjem Sveta Evrope in zanj odgovarjajo prevajalci.

Prevod publikacije je opravila: Alenka Jerše

Lektorica: Alenka Čebular

Prevod Sklepne deklaracije: M. Urek

Jezikovna redakcija: Milena Žagar

Prevod priporočila in razlagalnega teksta o vseevropski prepovedi fizičnega kaznovanja otrok: Veronika Vodlan

Soizdajatelj: Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope pri NUK in
Urad Republike Slovenije za mladino.

Izšlo v zbirki SLOVENIJA IN SVET EVROPE, št. 33

Publikacijo uredila: Liana Kalčina

Založniško in izdajateljsko pravico angleške in francoske različice besedila ima samo Svet Evrope – © Council of Europe

Založniško in izdajateljsko pravico slovenske različice besedila si delijo:
Svet Evrope v Strasbourgu (Council of Europe publishing); Urad RS za mladino;
Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope pri NUK v Ljubljani.

Oblikovanje in računalniški prelom: Žaba design

Natisnila tiskarna Littera picta d.o.o.

Naklada: 2000 izvodov

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

316.647.3-053.6

MLADI in preprečevanje nasilja : priporočila za mladinsko politiko / uredil Gavan Tittley ; [prevod publikacije je opravila Alenka Jerše]. - Ljubljana : Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope pri NUK : Urad za mladino Republike Slovenije, 2005. - (Slovenija in Svet Evrope ; št.#33)

Prevod dela: Young people and violence prevention

ISBN 961-6285-39-4 (Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope pri NUK)

1. Tittley, Gavan

221021440

Vsebina

Mladi in preprečevanje nasilja – priporočila za mladinsko politiko

1. UVOD UREDNIKA	7
2. SPOLNO NASILJE	13
2.1. Nasilje v družini	17
2.2. Naslavljanje moškosti	19
2.3. Homofobno nasilje	26
3. RASIZEM IN DISKRIMINACIJA	29
4. NASILJE V ŠOLAH	33
5. URBANO NASILJE IN MLADI	38
5.1. Usposabljanje mladih	41
5.2. Decentralizacija, oblikovanje in izvajanje celostnih politik	42
5.3. Partnerstvo in ovrednotenje projektov	45
5.4. Nasilje na in ob športnih prizoriščih	46
6. PRILOGA 1	49
7. PRILOGA 2	51

Sklepna deklaracija ob koncu konference Sveta Evrope Lokalna partnerstva za preprečevanje nasilja v šoli in boj proti njemu	53
--	----

Vseevropska prepoved fizičnega kaznovanja otrok PARLAMENTARNA SKUPŠČINA SVETA EVROPE PRIPOROČILO 1666 (2004)	61
Razlagalni memorandum o vseevropski prepovedi fizičnega kaznovanja otrok	65

Mladi in preprečevanje nasilja – priporočila za mladinsko politiko

Uredil:
Gavan Titley

Ta priporočila so bila zbrana iz poročil in spremljajočega gradiva, ki povzemajo izkušnje in dobre prakse mladih, njihovih združenj in izkušenih praktikov s področja preprečevanja nasilja in izobraževanja ter spremljajočega raziskovalnega dela na področju sociologije in socialne psihologije. Seznam teh poročil in publikacij je naveden v Prilogi 1.

Stališča, predstavljena v tej publikaciji, so izključno avtorjeva in ne odražajo nujno mnenj Sveta Evrope.

Vse avtorske pravice so pridržane. Brez vnaprejšnjega pisnega dovoljenja Sveta Evrope (Direktorat za komunikacije in raziskave, Oddelek za publikacije) ni dovoljeno reproduciranje, fotokopiranje ali posredovanje nobenega dela te publikacije v kakršnikoli obliki ali na kakršnemkoli sredstvu, elektronsko (CD-rom, internet itd.) ali mehansko.

Oblikovanje naslovnice in prelom: Merán studios
Fotografije: PhotoAlto

Svet Evrope ima 46 članic in zajema skorajda celotno evropsko celino. Temeljna prizadevanja Sveta Evrope so usmerjena v razvoj demokratičnih in pravnih načel, ki temeljijo na Evropski konvenciji o človekovih pravicah in drugih dokumentih o zaščiti posameznikov. Od ustanovitve leta 1949, takoj po drugi svetovni vojni, Svet Evrope simbolizira spravo in promocijo demokratičnih idealov in standardov.

Temu poslanstvu sledi tudi v okviru mladinske politike in široke palete programov, oblikovanih za delo z mladimi in za mlade. Od leta 2000 izvaja Direktorat za mladino in šport evropski program »**Promocija človekovih pravic in socialne kohezije med mladimi**«, katerega cilji so:

- identifikacija odgovorov na nenehne kršitve človekovega dostojanstva, kot so socialna izključenost, nasilje, rasizem, nestrpnost in diskriminacija;
- usposabljanje mladih za organiziranje aktivnosti, ki se spopadajo z rasizmom, ksenofobijo, diskriminacijo in spolnim nasiljem;
- priprava izobraževalnih pripomočkov in metodoloških virov, ki jih lahko uporabljajo vsi, ki delajo na področju učenja o človekovih pravicah;
- promocija in podpora pilotskih projektov ter izobraževalnih aktivnosti o učenju o človekovih pravicah po Evropi;
- povezovanje evropskih mrež učiteljev in drugih, ki delajo v izobraževanju, multiplikatorjev in mladinskih organizacij, ki so aktivne na področju promocije človekovih pravic.

Nasilje je najbolj pogosta oblika kršitev človekovih pravic, ki prizadene vse ljudi. Mladi so mu izpostavljeni že od zelo rane mladosti, pogosto doma, izpostavljenost nasilju pa se nadaljuje skozi proces socializacije. Zato so izkušnje in znanje mladih pomemben prispevek k oblikovanju konkretnih strategij za preprečevanje nasilja.

V ta namen je bilo vzpostavljeno sodelovanje med mladinskim sektorjem programa Sveta Evrope za učenje o človekovih pravicah in projektom »**Odzivi na nasilje v vsakdanjem življenju demokratične družbe**«, ki ga je ustanovil generalni sekretar Sveta Evrope in tako omogočil aktivno usmerjanje sredstev v obdobju treh let (2002–2004) za reševanje tega izredno razširjenega problema. Osnovni cilj projekta je bil pomagati vsem, ki v državah članicah oblikujejo in izvajajo politike na področju osveščanja, preprečevanja in uvajanja primernih kaznovalnih ukrepov za spopadanje z nasiljem v vsakdanjem življenju.

Ta brošura – »Mladi in preprečevanje nasilja – priporočila za mladinsko politiko« – je prispevek k oblikovanju mladinskih politik in konkreten rezultat živahnega triletnega dialoga ter združevanja izkušenj mladih, njihovih organizacij, javnih služb in predstavnikov z različnih področij družbe, izobraževanja in politike.

1. Uvod

Mlade, s katerimi delamo, lahko navdušimo ne le za rast lastne osebnosti, marveč tudi za delovanje v svetu okoli njih. Lahko jih poskusimo spodbuditi, da bi po svojih močeh postali nekakšni minivoditelji in miniaktivisti, ki bi zagovarjali človekove pravice – celo takrat, kadar se jih teme ne bi osebno dotikale. Ta cilj sploh ni nedosegljiv: ne pomeni namreč, da smemo od mladih pričakovati, da bodo življenje posvetili zagovarjanju človekovih pravic, temveč da se le zavejo težavnih tem, da znajo izraziti svojo skrb zanje ter da so sposobni spreminjati obstoječe situacije, če čutijo, da je to potrebno.

Kompas – priročnik za učenje mladih o človekovih pravicah, str. 16

Nasilje je resen problem v življenju mnogih mladih in lahko bistveno vpliva na kvaliteto življenja, njihovo osebno integriteto in življenjske možnosti. V Evropi si danes mnogi mladi aktivno prizadevajo, da bi postavili preprečevanje nasilja na osrednje mesto v delu za človekove pravice in pripomogli k izboljšanju trenutnega stanja v družbi na tem področju. Ta publikacija obravnava in predlaga priporočila za oblikovanje politik, ki naj bi podprle delo mladih in pripomogle k preprečevanju nasilja in soočanju s posledicami nasilja. Osnovana je na sintezi izkušenj, raziskovanja in prakse na evropski ravni ter zavrača poenostavljeno delitev mladih na žrtve, storilce ali očitivce. Kot vsak drug posameznik v današnjih družbah se lahko tudi mlad človek hkrati znajde v katerikoli izmed teh vlog. Prav tako ta priporočila ne enačijo razprav o mladih in nasilju z vprašanji mladoletniškega prestopništva. Izkušnje mladih s tovrstnim nasiljem so namreč bistveno širše in bolj zapletene, kot bi lahko sklepali iz takšnega poenostavljenega pojmovanja.

Priporočila sicer izhajajo tudi iz izkušenj mladih, ki so bili žrtve in storilci široke vrste različnih oblik nasilja, predvsem pa poudarjajo ključno vlogo, ki jo mladi (lahko) imajo kot protagonisti preprečevanja nasilja. Če nekoliko poenostavimo: obstaja težnja, da gledamo na mlade bodisi kot na nasilneže, ki se morajo popraviti ali dozoreti kot osebe, bodisi kot na nemočne žrtve, ki potrebujejo zaščito. To še posebej velja za mlade moške, ki se jih v mnogih evropskih okoljih predstavlja kot strah zbujujoče in brezimne storilce nesmiselnega nasilja. Takšne polarizacije pa imajo zelo omejeno uporabno vrednost pri analizi širšega spleta odnosov mladih z različnimi oblikami nasilja. Pri oblikovanju ukrepov za preprečevanje nasilja moramo analizirati vzroke in razloge, ki so nasilje spodbudili, ter razviti strategije za spopadanje s posledicami, hkrati pa se moramo osredotočiti tudi na preprečevanje nasilja z vidika promocije človekovih pravic.

»Moje nasilje posega v tvoje človekove pravice in tvoje nasilje posega v moje! In pika!«

Povzeto iz seminarja »Mladinsko delo z dečki in mladimi za preprečevanje nasilja v vsakdanjem življenju« (*Youth Work with Boys and Young Men as a Means to Prevent Violence in Everyday Life*). Poročilo s seminarja, str. 6

Nasilje ni teoretičen fenomen. Izkušnje in zgodbe, ki so bile zbrane med izvajanjem programa za človekove pravice, pričajo o travmah, jezi, strahu, tajnosti in nemoči, ki izvirajo iz soočenja z nasiljem. Poleg tega nasilje ni abstraktni pojav. Vedno ga je treba obravnavati in razumeti v kontekstu.

Nasilje posameznikov, institucij in politično-ekonomskih procesov se prepleta, zato pomeni delo z mladimi in preprečevanje nasilja zavezo k analizi dejanskih razmer in ravnanja mladih v njihovem družbenem okolju. Ta publikacija obravnava nasilje kot vsako drugo oviro, ki onemogoča človekovo samouresničitev in jo je mogoče odpraviti¹. To vključuje tako različne oblike fizičnega nasilja, ki na zelo grob in očiten način onemogočajo samouresničitev, kot tudi verbalno in psihološko nasilje, institucionalno nasilje različnih vrst, družbeno-ekonomsko nasilje izključevanja, revščino in večplastno diskriminacijo ter onemogočanje samouresnitve s togo opredeljenimi spolnimi vlogami in pričakovanji.

Nasilje je treba vedno obravnavati in razumeti v kontekstu, v katerem se odvija

Ko govorimo o pomembnosti kontekstualne narave nasilja, pa moramo poudariti tudi dejstvo, da ni samo pravo tisto, ki določa kakšno vedenje je še v mejah dopustnega. Da lahko neko dejanje opredelimo kot nasilno, ga moramo najprej kot takšnega zaznati in prepoznati – in ravno na področju družbenega prepoznavanja nasilja se tudi v državah članicah Sveta Evrope še vedno pojavljajo velike razlike. V različnih okoljih smo priča določenim oblikam nasilja, ki so neke bolj sprejemljive od drugih, in določenemu ravnanju, ki ga ponekod sploh ne štejejo za nasilno. Različne ravni osveščenosti in odzivov na nasilje v družini so najbolj zgovoren dokaz za to. V okviru aktivnosti, ki so pripomogle k oblikovanju teh priporočil, smo upoštevali, da je lahko vsakdo bodisi žrtev nasilja bodisi nasilnež. Nasilju se nihče ne more povsem izogniti. Prav tako vsakdo v določenih okoliščinah odreagira na način, ki bi ga lahko v tem smislu označili kot nasilnega. Tudi zato moramo proti nasilju delovati vsi: krivcev zanj ne smemo iskati v »drugih«, prav tako ne smemo na »druge« prenesti odgovornosti za njegovo preprečevanje. Šele ko nasilje nehamo obravnavati preko zavajajočega ločevanja na dobre in slabe, lahko tisti, ki so vključeni v preprečevanje nasilja, pojasnijo, da je nasilje »priučeno« in se ga je zato mogoče tudi »odučiti« – če se lotimo prepričan in predpostavk, ki ga povzročajo, in zanje prevzamemo odgovornost. Ko poskušamo mlade naučiti, da prepoznajo možnost izbire, ki jim je na voljo, in posledice, ki jih prinaša nasilje, ali ko jih spodbujamo k razvijanju drugačnih oblik obnašanja in odzivanja, je tako neformalno kot formalno izobraževanje bistvenega pomena.

¹ *Youth Work with Boys and Young Men as a Means to Prevent Violence in Everyday Life* (2003), str. 22–24.

Nasilje je ukoreninjeno v okoliščinah in se nenehno spreminja, zato morata politika in izobraževalna praksa upoštevati, da je treba tudi strategije za njegovo preprečevanje nenehno spremljati in ocenjevati. Pri tem je ključnega pomena vključitev mladih kot pomembnih partnerjev v preprečevanju nasilja. S posledicami in vzroki nasilja, ki ga izvajajo, doživljajo in je uperjeno proti mladim, se lahko spopademo le ob njihovem aktivnem sodelovanju, posvetovanju z njimi ter vključevanju mladih in civilne družbe v celoti. To še posebej velja za preventivno izobraževanje.

Izobraževanje za nenasilje nikakor ne sme biti poskus prenašanja pravih vrednot in vzorcev obnašanja, ampak mora vključiti mlade v razvijanje strategij, ki temeljijo na njihovih izkušnjah in okoliščinah. Dejansko to mladi počno sami. Aktivnosti programa Direktorata za mladino vključujejo vedno večje število pobud t.i. medvrstniškega izobraževanja, ki jih oblikujejo mladi z mladimi in za mlade. Obstajajo številni dokazi s področja izobraževanja o spolnosti, preprečevanja zlorabe drog in alkohola ter protirasističnih aktivnosti, ki potrjujejo, kako pomemben je vpliv medvrstniškega izobraževanja. Podoben trend lahko zaznamo tudi v delu na področju preprečevanja nasilja, kar hkrati dokazuje, da so lahko uspešni le pristopi, ki so utemeljeni na zelo dobrem poznavanju okoliščin, v katerih živijo mladi, in vzpostavljenem zaupanju med mladimi in tistimi, ki z njimi delajo. Izobraževalni programi, ki so pripomogli k oblikovanju teh priporočil, postavljajo v ospredje participativno izobraževanje in integracijo teh metod dela tako v šole kot tudi v mladinske organizacije in pobude mladih.

Tukaj predstavljena priporočila dokazujejo, da bi morali pri oblikovanju in izvajanju politik redno obravnavati potrebe, realnost in prispevke mladih. Mlade moramo obravnavati kot partnerje v družbi tukaj in zdaj in ne le kot snovalce prihodnosti. Priporočila se osredotočajo na izobraževanje in tiste politike, ki podpirajo zmanjševanje nasilja, izobraževalno delo za promocijo nenasilja in poudarjajo središčno vlogo človekovih pravic. Izpostavljajo tiste vidike oblikovanja splošnih politik, ki so pomembni za mlade, in dejavnike, ki prispevajo k nasilju. S tem ko obravnavajo preprečevanje nasilja in se lotevajo vzrokov zanj, priporočila tudi poudarjajo, da se je treba z nasiljem spopadati celostno; tako v smislu partnerstev in mrež, kot tudi s priznavanjem povezav med različnimi oblikami nasilja. Vse, kar je manj od tega, le prenaša nasilje iz ene situacije v drugo. Celostni in dolgoročni pristopi k preprečevanju nasilja niso le nepremišljena domislica ali modni dodatek k na prvi pogled bolj odločnim pristopom »boja« z nasiljem. Takšen pristop je nujen za doseganje trajnih rezultatov, ki dejansko omogočajo uresničevanje človekovih pravic.

Predstavljena priporočila dokazujejo, da bi morali pri oblikovanju in izvajanju politik redno obravnavati potrebe, realnost in prispevke mladih.

Priporočila postavljajo v ospredje delovanje mladih v okviru Sveta Evrope, nacionalnih in lokalnih oblasti, šol, nevladnih organizacij in celotne civilne družbe. So plod vrste seminarjev in aktivnosti, v katere je bilo vključenih več kot 500 ljudi iz različnih držav članic Sveta Evrope, in so nudile mladim in tistim, ki z njimi delajo, možnost za izmenjavo izkušenj z nasiljem in z delom za preprečevanje nadaljnjega nasilja ob hkratni podpori žrtev. Priporočila so bila zbrana iz poročil in spremljajočega gradiva, ki povzemajo izkušnje in dobre prakse mladih, njihovih združenj in izkušenih praktikov s področja preprečevanja nasilja in izobraževanja ter spremljajočega raziskovalnega dela na področju sociologije in socialne psihologije. Seznam teh poročil in publikacij je naveden v Prilogi 1.

V obdobju 2000–2003 je bil tovrstnim aktivnostim namenjen program za izobraževanje o človekovih pravic pri Direktoratu za mladino in šport, hkrati pa so bile te aktivnosti tudi del skupnega projekta »Odzivi na nasilje v vsakdanjem življenju demokratične družbe«, ki ga je začel Svet Evrope leta 2002.

Prvi del pričujočega besedila se osredotoča na različne oblike spolnega nasilja, ki smo mu še vedno priča, ter na nasilje uperjeno proti mladim dekletom in moškim zaradi njihove seksualne identitete. Spolno nasilje ni enoten pojem ali na prvi pogled očitna kategorija. Zato je kompromis med ponujenimi splošnimi vidiki in posebnostmi, ki so značilne za specifična okolja, glavni izziv za bralca te in podobnih publikacij. Cilj aktivnosti, ki so bile podlaga za pripravo teh priporočil, ni bil ponuditi široko uporabnih rešitev. Vse so se problemu spolnega nasilja lotevale kot samostojnega pojava, ki presega spol žrtev in storilcev. Namesto tega so kot spolno nasilje opredelili tiste primere, v katerih so razlog za nasilje predpostavke, stereotipi in vrednotenje spolnih vlog, identitet in možnosti, kar nosi za posledico ignoriranje, dopuščanje nasilja ali opravičevanje njegovih posledic in pomena.

Podpoglavje o nasilju v družini poudarja, da ženskam še vedno grozijo oblike nasilja, ki se jih ne obravnava kot javen, ampak kot zaseben problem. Opozarja na okoliščine, v katerih postane žrtev zaradi uvajanja »olajševalnih« dejavnikov tudi žrtev lastne viktimizacije. Drugo podpoglavje skuša uravnotežiti sicer prevladujoče poudarjanje ženskih vprašanj, vedno, ko je govora o ozaveščanju na področju enakopravnosti spolov. V pričujočem besedilu je predstavljeno, da bi se morali lotiti prav prevladujočih in omejujočih pričakovanj in predstav o moškosti; ne le zato, ker družba sprejema odnos mladih moških do nasilja kot nekaj povsem normalnega, ampak tudi zato, ker ima dožemanje moškosti močan vpliv na socializacijo mladih moških v kompleksnih družbah. Zadnje podpoglavje pa obravnava problem nasilja nad mladimi zaradi

njihove seksualne identitete. Pri tem je poudarjeno, da se bodo v mnogih družbah institucije in posamezniki morali lotiti resnega skupnega dela, da bi mladim lezbijkam, gejem, biseksualcem in transeksualcem zagotovili varnost in integriteto.

Trgovanje z ljudmi – predvsem seksualno in delovno izkoriščanje otrok in mladih deklet – je zelo pereč in večplasten problem, ki pa mu ta priporočila namenjajo pozornost le v omejenem obsegu. Problema smo se v preteklosti že lotevali v okviru tega programa², vendar ostaja to področje izven dosega zmožnosti in pozornosti večine mladinskih pobud. To še dodatno potrjuje dejstvo, da problem trgovanja z ljudmi ne vključuje le očitnega vidika spolnega izkoriščanja mladih deklet in fantov za seksualno izkoriščanje ali različne oblike fizičnega dela, ampak tudi številne druge vidike, ki so odvisni od migracijskih tokov in narave ter okoliščin izkoriščanja. Vse večje število nevladnih organizacij nudi pomoč in zaščito žrtvam, prav tako pa si mnoge nevladne organizacije in mednarodne institucije prizadevajo za oblikovanje definicij, izdelave primerjalnih raziskav in lobirajo za sprejem pravnih instrumentov³.

Tretje poglavje tega poročila se osredotoča na problem nasilja, usmerjenega proti mladim zaradi njihove rasne, etnične ali nacionalne pripadnosti. Podobno kot v podpoglavju o homofobnem nasilju tudi tu priporočila poudarjajo, da moramo pri spopadanju s tovrstnim nasiljem vzeti pod drobnogled tudi institucije in službe, ki se ukvarjajo z žrtvami. Četrto poglavje o nasilju v šolah obravnava šolo kot kraj, kamor se prenesejo (in pogosto še dodatno zaostrijo) številne družbene napetosti in nasilje, zato poudarja potrebo po širšem partnerstvu in skupnosti za preprečevanje in osveščanje. Peto poglavje o urbanem nasilju in mladih opozarja, da je treba nedomišljene in spolitizirane poskuse, katerih cilje »spraviti mladino z ulic«, nadomestiti s strategijami, ki v središče postavljajo mlade in ki temeljijo na njihovem usposabljanju in

Delo na področju preprečevanja nasilja je možno le s sodelovanjem mladih kot ključnih udeležencev v vseh vidikih vsake pobude.

² Glej *Violence Against Young Women in Europe* (2001), str. 105–114.

³ Spletna stran Urada Združenih narodov za droge in kriminaliteto nudi informacije o Svetovnem programu ZN proti trgovini z ljudmi:

http://www.unodc.org/unodc/en/trafficking_human_beings.html

Med aktivnostmi Sveta Evrope proti trgovini z ljudmi je tudi sprejem ustrezne konvencije, več o tem procesu na:

http://www.coe.int/T/E/human_rights/trafficking

Tudi številne nevladne organizacije in mreže organizacij si aktivno prizadevajo za preprečevanje trgovine z ljudmi, pomoč žrtvam in osveščanje. Eden takšnih koristnih virov je spletna stran »*Stop violence against women*« Program za človekove pravice žensk pri organizaciji *Minnesota Advocates for Human Rights* na: http://www.stopvaw.org/Trafficking_in_Women.html

Delo ruske koalicije proti trgovanju z ljudmi – *Angel coalition* pa je na voljo na spletni strani: <http://www.angelcoalition.org/>

partnerstvu, decentralizaciji javnih služb, podpori integriranih oblasti in nenehnem ovrednotenju projektov.

Pravzaprav vsa tukaj zbrana priporočila temeljijo na prepričanju, da je uspešno in trajno delo na področju preprečevanja možno le s sodelovanjem mladih kot ključnih udeležencev v vseh vidikih vsake pobude, vključno s fazo ovrednotenja projektov. Za zaključek tega uvoda je vredno opozoriti še na pomembnost ovrednotenja pri takšnem delu. Ovrednotenje projekta vključuje spremljanje ciljev in namenov, oblikovanje indikatorjev, s katerimi ocenimo stopnjo in naravo napredka v smeri teh ciljev, in vključevanje podatkov in povratnih informacij, tako v proces samega projekta kot tudi v dodatne in kasnejše pobude. Morebitni rezultati kateregakoli projekta so ob izvajanju temeljite evalvacijske strategije bistveno bolj vidni; dobro načrtovano kontinuirano ocenjevanje pa daje podatke tudi za načrtovanje programa, daje dokaze o uspehu za tiste, ki so projekt finančno podprli, nudi dokazno gradivo, ki je lahko podlaga za oblikovanje novih politik in načrtovanje nadaljnega dela, in tako naprej.

Ovrednotenje projektov pa pomeni tudi moč in prav politične narave ocenjevanja se je treba najbolj zavedati, če želimo zagotoviti resnično vključevanje mladih in skupnosti, ki jim je projekt namenjen. V najboljšem primeru so lahko evalvacijske strategije predvsem dober in trajen način za usposabljanje in krepitev zaupanja mladih, saj krepijo njihov občutek lastništva nad projektom, obseg sodelovanja in nudijo priložnost za razmislek o tem, kako projekt vpliva na njihovo življenje in socialno okolje. V najslabšem primeru lahko proces ocenjevanja še dodatno krepí in poudarja razkol med tistimi, ki razdeljujejo in organizirajo projekte, in tistimi, od katerih se pričakuje, da bodo sodelovali. Sodelovanje mladih pri evalvaciji ne pomeni, da mlade postavimo v zaprte obrazce vrednotenja projekta, temelječe na indikatorjih, določenih s strani tistih, ki so projekt finančno podprli, ali zunanjih evaluatorjev. Gre za obsežen proces, v katerem so mladi vključeni v proces ocenjevanja od začetka snovanja projekta vse do zaključne. Ocenjevanje je ključno za demokratično sodelovanje v mladinskih projektih. S tem ko krepí aktivno sodelovanje udeležencev pri sprejemanju odločitev, ki vplivajo na njihova življenja, poveča tudi možnost resničnega in trajnega uspeha samih projektov⁴.

⁴ Priloga 2 nudi seznam nekaterih uvodnih virov z napotki za ocenjevanje projektov in za s tem povezane raziskovalne strategije.

2. Spolno nasilje⁵

Spolno nasilje ostaja ključen problem na področju človekovih pravic v sodobni Evropi. Bistvo problema je dejstvo, da se spolno nasilje pojavlja v številnih zelo različnih oblikah, da ga različne družbe dojemajo in vrednotijo različno ter da prizadene tako ženske kot tudi v moške, ki se lahko znajdejo v vseh treh vlogah – žrtev, nasilnežev in nosilcev sprememb. Ne glede na to je različnim oblikam spolnega nasilja skupna določena oblika ideologije spolnih vlog, ki uokvirja, dopušča in poskuša upravičiti ali opravičiti nasilje. To poglavje obravnava oblike nasilja nad ženskami v domačem okolju in v okviru širših družbeno-ekonomskih nepravilnosti. Poleg tega pa v nadaljevanju obravnava spolno nasilje nad ženskami glede na vpliv, ki ga ima prevladujoče dojetje moškosti na moške in ženske. Prav obravnavanje moškosti je predstavljeno kot ključni problem – ne le pri spopadanju s problemom nasilja nad ženskami, ampak tudi pri obravnavanju viktimizacije moških v določenih okoliščinah – in kot osrednji dejavnik v prizadevanju za širši samorazvoj. V tem poglavju obravnavamo tudi homofobno nasilje, ki izhaja iz družbenih procesov diferenciacije in onesposobljanja, ki sta glavni značilnosti nasilja na podlagi spola. V poglavju je zastopano stališče, da se morajo s spolnim nasiljem spopasti moški in ženske skupaj in s pomočjo različnih oblik preprečevanja in izobraževanja, promovirati enakopravnost spolov in se odzivati na potrebe žrtev v vseh okoliščinah.

Žrtev spolnega nasilja lahko postane kdorkoli in nesprejemljiva resničnost v naših družbah ostaja, da so prav ženske še posebej ranljive za kršenje svojih pravic. Kljub temu so bili še do nedavnega v evropskih mladinskih politikah problemi spolnega nasilja, ki sodijo med temeljne probleme človekovih pravic, deležni zelo skromne pozornosti. Prav tako obstaja očitna tendenca, da se vprašanja ozaščanja o enakopravnosti spolov in preprečevanja nasilja prepušča ženskim organizacijam, medtem ko so hkrati mnogi mladi v Evropi močno vključeni v zagovorništvo in učenje o človekovih pravicah. Izobraževanje o vlogi spolov je pogosto sinonim za ženska vprašanja, prav takšno razumevanje spolnih vlog pa ohranja neopaznost vprašanj moškosti in odvrta pozornost z določenih oblik diskriminacije žensk. Prav tako v mnogih primerih ni kakovostnega sodelovanja med mladinskimi organizacijami in pristojnimi oblastmi.

⁵ Pri prevodu besedne zveze »gender-based violence« smo se predvsem zaradi povernosti odločili za besedno zvezo »spolno nasilje«. Pri tem smo izhajali tudi iz definicije »gender-based violence«, ki jo lahko najdemo na spletni strani WHO <http://www.who.int/gender/violence/en/> (op.prev.)

↓

»Drugim lahko posredujemo sporočilo, da smo tudi mi osebe, ki so trpele, hkrati pa smo živ dokaz za to, da so spremembe možne.«

Poročilo s seminarja
»Nasilje nad mladimi ženskami v Evropi«
(*Violence against Young Women in Europe*), str. 98.

↓

»Spopadanje s spolnim nasiljem in promocija enakopravnosti spolov zahtevata izobraževanje in od vsega začetka aktivno vključevanje vseh družbenih slojev, predvsem pa mladih žensk in moških ter pripadnikov manjšinskih skupin.«

Poročilo s seminarja
»Nasilje nad mladimi ženskami v Evropi«
(*Violence against Young Women in Europe*), str. 46.

Poleg premajhne pozornosti pa problem še dodatno zakomplicira kompleksna narava spolnega nasilja. Le-to namreč ne zajema le kršitev kazenskega prava, ampak tudi neposredne in posredne oblike kršitev človekove integritete, varnosti in dostojanstva v različnih družbeno-kulturnih okoliščinah, kjer dojemanje pravic in možnosti močno variira. Spolno nasilje, ki še posebej prizadene mlade ženske, sega od neposrednih oblik fizičnega in seksualnega nasilja do posledične družbeno-ekonomske izključenosti. Pri tem je bistveno, da nasilje te vrste poveča vtis manjvrednosti in nižjega družbenega položaja žensk ter pripomore k nadaljevanju vzorcev in odnosov premoči.

↓

»**Ženske zaradi revščine dopuščajo, da postanejo žrtve zlorab.**«

Poročilo s seminarja
»Nasilje nad mladimi ženskami v Evropi«
(*Violence against Young Women in Europe*), str. 67.

↓

»**Ko se ponudi priložnost za visok zaslužek, potovanje v tujino in pošiljanje denarja družini domov, mlade ženske ne vedo, da jih lahko namesto tega čakajo prostitucija, nasilje, seksualne zlorabe in tako rekoč suženjstvo.**«

Poročilo s seminarja
»Nasilje nad mladimi ženskami v Evropi«
(*Violence against Young Women in Europe*), str. 108.

Analize spolnega nasilja morajo upoštevati okoliščine družbene marginalizacije in ekonomske nepravilnosti. Problem je sicer zapleten in večplasten, vendar pa je jasno, da položaj mnogih žrtve poslabšujejo razmere, v katerih sta pobeg in neodvisnost močno otežena ali celo nemogoča. Mnogi opozarjajo na skrb, da so ženske in moški zaradi tržne globalizacije in z njo povezanih rastočih neenakopravnosti še dodatno izpostavljeni grožnji spolnega nasilja. Za ženske to pomeni od različnih oblik ekonomske odvisnosti, do težav v skrbi za otroke in oblik izkoriščanja, vključno z različnimi vrstami seksualnega izkoriščanja. Vse bolj zaskrbljujoč odraz tega je naraščanje trgovine z mladimi dekleti v Evropi z namenom prisilne prostitucije, seksualnega izkoriščanja in izkoriščanja za delo⁶.

Poti teh oblik modernega suženjstva potekajo predvsem iz Vzhodne in Jugovzhodne Evrope, Afrike in Jugovzhodne Azije v urbana središča Zahodne Evrope, čeprav je zelo verjetno, da je v določeni obliki prizadeta prav vsaka država. Parlamentarna skupščina Sveta Evrope opredeljuje v svoji definiciji trgovanje z ženskami in prisilno prostitucijo kot *katerokoli zakonito ali nezakonito obliko transporta žensk in/ali trgovine z njimi, z ali brez njihovega soglasja, z namenom ekonomskega okoriščanja, z namenom kasnejše prisilne prostitucije, prisilne poroke ali drugih oblik prisilnega seksualnega izkoriščanja*. K sodelovanju jih lahko prisilijo z uporabo fizične, seksualne in/ali psihološke prisile, ki med drugim vključuje tudi: ustrahovanja, posilstva, zlorabe avtoritete ali

⁶ Kot je že navedeno v uvodu, zajema trgovanje z ljudmi ženske, otroke in moške, ki so lahko hkrati žrtve različnih oblik izkoriščanja. Čeprav problemu v tem poglavju namenimo le omejen obseg pozornosti, tudi tu drži ugotovitev analize Mreže proti nasilju nad ženskami (*Stop Violence against Women Network*), ki navaja: »Tako moški kot tudi ženske so lahko žrtve trgovine z ljudmi, vendar pa so primarne žrtve na svetovni ravni ženske in dekleta, med katerimi jih je večina žrtve trgovine z namenom seksualnega izkoriščanja. Trgovci se osredotočajo predvsem na ženske zato, ker prav njih nesorazmerno bolj prizadane revščina in diskriminacija. Razlog za to so številni dejavniki, ki jim onemogočajo dostop do zaposlitve, izobraževanja in drugih virov za preživetje.« http://www.stopvaw.org/Trafficking_in_Women.html

izkoriščanje odvisnosti. Ženske se lahko za možnost migracije odločijo zaradi revščine in pomanjkanja možnosti za zaposlitev, zaradi obljube sicer neobstoječih zaposlitev in pogodbenega dela v ciljni državi, in hkrati zato, ker v državah, od koder žrtve prihajajo, javnost o problemu trgovine z ljudmi molči in ga ignorira.

Človekove pravice vključujejo dostop do pravnih sredstev in zavezujejo državo k spoštovanju, zaščiti in izpolnjevanju lastnih obveznosti. Mnoge skupine, ki so sodelovale v vrsti različnih aktivnosti, so izrazile zaskrbljenost, da so bile sicer glede vrste problemov sprejete številne politične odločitve, vendar pa se v praksi izvajajo le deloma ali pa niso dovolj učinkovite. Prav tako obstaja splošno soglasje o tem, da se prevelik del odgovornosti prelaga na nevladne organizacije, ki naj bi nudile ustrezno podporo in pomoč žrtvam spolnega nasilja; delo civilne družbe se tako pogosto razume kot nadomestek za resnično in zadostno javno ukrepanje. Dejstvo, da ni dovolj ustreznih struktur za nudenje pomoči žrtvam in tistim, ki so preživeli nasilje, kaže na zmanjševanje resnične teže teh problemov in prispeva k družbeni nevidnosti problema spolnega nasilja in nezadostni ozavečenosti o tem.

Raznolikost osebnih, pravnih in družbeno-ekonomskih dejavnikov, ki se prekrivajo v primerih spolnega nasilja, kaže na potrebo po tem, da bi se morali vsi vpleteni osredotočiti na pojav večplastne diskriminacije. Predvsem mlade ženske iz manjšinskih ali priseljenjskih družbenih okolij so v mnogih evropskih družbah izpostavljene grožnji nasilja, vključno z rasizmom in ostalimi oblikami diskriminacije. Na splošno gledano problem spolnega nasilja zastrujejo in slabšajo različni družbeno-ekonomski dejavniki, geopolitične lokacije in politične razmere.

Človekove pravice vključujejo dostop do pravnih sredstev in zavezujejo državo k spoštovanju, zaščiti in izpolnjevanju lastnih obveznosti.

Zaradi izredne kompleksnosti problematike, ki jo zajema spolno nasilje, bi se morale mednarodne institucije, nacionalne in lokalne oblasti in mladinske organizacije zavedati:

- da zahteva boj proti spolnemu nasilju in promocija enakopravnosti spolov aktivno vključevanje vseh segmentov družbe. Poudariti je treba, da morajo biti v aktivnosti in izobraževanje proti nasilju nad ženskami aktivno vključeni tudi moški ter da se mora izobraževanje o enakopravnosti spolov osredotočati tudi na pojem dojemanja moškosti in vprašanj moških;
- da mora biti izobraževanje o enakopravnosti spolov ena izmed glavnih prioritet izobraževanja o človekovih pravicah. Izobraževanje o spolnih vlogah mora biti celovito vključeno v vsak izobraževalni načrt ali izobraževalni program, ki se osredotoča na državljanstvo ali človekove pravice;
- da morajo ozaveščanje in izobraževanje dopolnjevati preventivni ukrepi na več ravneh glede na posamezne probleme ter nudenje učinkovite podpore žrtvam in preživelim;

- da je potrebno pri obravnavanju nasilja nad mladimi dekleti pozornost namenjati tudi večplastni diskriminaciji, ki je lahko posledica manjšinskega statusa in družbeno-ekonomske marginalizacije.

Od Sveta Evrope zahtevamo:

- da problem enakopravnosti spolov v okviru dela na področju evropskih mladinskih politik še naprej ostane ena glavnih prioritet.

Nacionalne oblasti morajo:

- spolno nasilje obravnavati kot kaznivo dejanje in sprejeti temu ustrezne zakone na nacionalni ravni;
- razviti politiko za rehabilitacijo žrtev, ki so jim bile zaradi spolnega nasilja kršene človekove pravice, poleg tega jim mora država omogočiti dostop do pravne pomoči in poprave krivic;
- sprejeti in izvajati ustrezne ukrepe za boj proti trgovini z ženskami, vključno z izobraževalnimi kampanjami. Prav tako morajo izobraziti vladne uslužbenke in institucije in ozavestiti o potrebi žrtev po zaščiti in kazenskem pregonu zločincev, ki so vpleteni v trgovino z ljudmi;
- v vseh formalnih in neformalnih oblikah izobraževanja v središče pozornosti postaviti izobraževanje o enakopravnosti spolov in spolnih vlogah in ga ustrezno podpreti;
- raziskati, ali so mladinski programi, ki so podprti z javnimi sredstvi, enakopravno osredotočeni na fante in dekleta.

Lokalne oblasti morajo:

- preko programov in finančne podpore promovirati sodelovanje mladih v aktivnostih za preprečevanje nasilja, s posebnim poudarkom na programih, katerih cilj je ozaveščanje mladih deklet in otrok o njihovih pravicah in sredstvih, ki so jim na voljo v primeru kršitev;
- od samega začetka vsake pobude izvajati participativne sisteme ovrednotenja projektov, ki vključujejo tudi mlade, predvsem tiste, ki so jim preventivni projekti namenjeni.

Mladinskim organizacijam priporočamo:

- da na vseh ravneh njihovega dela zagotovijo prioritarno obravnavo vprašanj enakopravnosti spolov;
- da oblikujejo mreže in partnerstva med organizacijami, ki se bodo v okviru splošnih pobud za človekove pravice, osredotočile na probleme enakopravnosti spolov;
- da sodelujejo v javnih izobraževalnih kampanjah proti trgovini z mladimi dekleti in si še posebej prizadevajo za informiranje mladih deklet o njihovih pravicah v okviru nacionalnega in mednarodnega prava, o kontaktnih točkah in podpornih služ-

bah v državah, iz katerih prihajajo, in v potencialnih ciljnih državah na migracijskih poteh;

- da se lotijo uvajanja enakopravnosti spolov v vsa telesa lastnih organizacij, aktivnosti in programov;
- da promovirajo in sodelujejo v izobraževanjih mladinskih delavcev, ki že potekajo, in z vključevanjem izobraževanja o človekovih pravicah, veščinah reševanja sporov in enakopravnosti spolov v program usposabljanja in ostale programe;
- da oblikujejo aktivnosti in pristope, ki spodbujajo fante in mlade moške k nenasilnemu vedenju;
- da izobrazijo mlade o ustreznih metodah ovrednotenja projektov in raziskovanja ter jih tako usposobijo za celovito sodelovanje v evalvacijskih strategijah programov, v katere so vključeni.

2.1. NASILJE V DRUŽINI

Nasilje v družini – fizične, seksualne in psihološke narave – ostaja izredno velik problem za mnoge ženske v Evropi in široka razširjenost tega problema spodkopava pomembne vidike enakopravnosti spolov. Gre za problem, ki ga še dodatno zakomplicira tako pravica do zasebnosti kot tudi različno družbeno dojetje zasebnega in javnega. Kar nekaj raziskav nakazuje, da se kljub resnosti zlorab v družini, njihovim hudim posledicam ter pogostim smrtnim primerom, o kaznivih dejanjih v okviru družine še vedno ne govori dovolj; razlogi so različni, najpogosteje pa gre za preplet sramu, strahu, izolacije in ekonomske odvisnosti. Zlorabe v družini moramo obravnavati kot problem, ki zadeva vse družinske člane. Obstaja namreč velika verjetnost, da bodo otroci, ki odraščajo v takšnem ozračju, utrpeli dolgotrajne zdravstvene in psihološke posledice, tudi če niso bili neposredne žrtve zlorabe.

Tako kot nasilje v družini so tudi posilstva in seksualni napadi – vključno s »posilstvom na zmenku« in »posilstvom s strani partnerja« – oblike hudega nasilja, ki imajo lahko pogosto zelo hude posledice prav zaradi načina, kako dojemamo in obravnavamo žrtev. Zaradi močnega vpliva patriarhalnih norm lahko postane ženska med kazensko preiskavo ali obravnavo njenega primera še dodatno viktimizirana. Ženske sicer imajo pravico do zaščite pred nasiljem in pravico do pravnih sredstev po kršitvi te njihove pravice, hkrati pa okolica pogosto ocenjuje, ali niso morda same s svojim vedenjem potencialno povzročile kaznivo dejanje, katerega žrtve so bile. Osrednja naloga ozaveščanja in učenja o človekovih pravicah mora biti pojasnjevanje, da ženske ne nosijo nobene odgovornosti ali krivde za kazniva dejanja, storjena nad njimi. Tega dejstva se moramo še posebej zavedati v situacijah, kjer je nasilje nad ženskami prepleteno s kulturno-političnimi nazori družbe in

»Kršitve človekovih pravic žensk se ne dogajajo le v vojni. Dogajajo se v naših domovih.«

Poročilo s seminarja
»Nasilje nad mladimi ženskami v Evropi«
(*Violence against Young Women in Europe*), str. 93.

»O nasilju nad ženskami ne smemo govoriti ločeno od politike, domače ali mednarodne. Družina je družbena enota. Nasilje v družini je odraz nasilja v državi. Nasilje v državi pa odraža nasilje v svetu.«

Poročilo s seminarja
»Nasilje nad mladimi ženskami v Evropi«
(*Violence against Young Women in Europe*), str. 38.

dojemanjem njihove pripadnosti. Predvsem v zahodnoevropskih državah so vse večje pozornosti deležni problemi »pobojev v imenu časti« in kazniva dejanja nad ženskami, povezana z »ohranjanjem časti«. Pojem časti je v tej zvezi sporen. Razlagamo ga lahko kot poskus sporočanja narave kaznivega dejanja, sociološko pa gre za pojem, ki vprašanje moči, spola, migracij in odnosov večina/manjšina zreducira na pojem »običajev«⁷. Čeprav v Evropi že poteka veliko raziskav na tem področju in se že pojavljajo posebni izobraževalni pristopi v neformalnem in formalnem izobraževanju, pa nas tudi tu čaka še veliko dela⁸.

Na podlagi med seboj prepletenih problemov, ki jih zajema nasilje na podlagi spola, bi se morale mednarodne institucije, nacionalne in lokalne oblasti ter mladinske organizacije zavedati:

- da so pravice žensk človekove pravice in da kršitev teh pravic pomeni nasilje;
- da kršenje pravic žensk pogosto samo po sebi pomeni tudi kršenje otrokovih pravic;
- da je nasilje v družini problem vseh družb. Obravnavati ga je treba kot problem celotne družbe in kot kaznivo dejanje.

Svet Evrope pozivamo:

- da nadzoruje zakonodajo in izvajanje zakonov, ki obravnavajo nasilje v družini in spolno nasilje.

Nacionalne oblasti morajo:

- spolno nasilje in nasilje v družini obravnavati kot kaznivo dejanje in temu primerno poskrbeti za izvajanje obstoječe zakonodaje na nacionalni ravni;
- sprejeti postopke za oblikovanje nacionalnih politik, ki vključujejo nenehno posvetovanje z ustreznimi nevladnimi organizacijami, in k obravnavi problema pritegniti tako vlado in vladne agencije kot tudi nacionalne in lokalne nevladne organizacije;
- spodbuditi in financirati pripravo nacionalnih akcijskih načrtov za preprečevanje nasilja v družini in spolnega nasilja; ti načrti morajo vsebovati: nacionalne standarde za delo z otroki in mladimi, ki so doživeli nasilje ali so mu bili priča; promocijo jasnih etičnih norm in postopkov, katerih cilj je zaščita zlorabljenih otrok ter organizacijo neodvisnih služb za nudenje pomoči, ki so financirane s strani države;

⁷ Koristna razprava o tem vprašanju je na voljo v uvodu k Jane K. Coe et al. (ur.) (2001), *Culture and Rights. Anthropological Perspectives*. Cambridge University Press.

⁸ Spletna stran Sklada Združenih narodov za prebivalstvo (*United Nations Population Fund*) nudi uvodna pojasnila za delo proti običajem, ki so škodljivi za ženske: <http://www.unfpa.org/gender/traditions.htm>

- nuditi brezplačno pravno pomoč ženskam, ki so preživele nasilje, ter finančno podpreti varne hiše in druge oblike storitev s strani ženskih nevladnih organizacij za pomoč ženskam z izkušnjo nasilja. Poleg tega je nujno potrebno, da se dostop do teh oblik pomoči, ob spoštovanju popolne zaupnosti, omogoči tudi ženskam brez dokumentov ali urejenega pravnega statusa.

Lokalne oblasti morajo:

- zagotoviti, da službe za nudenje pomoči pri svojem delu uporabljajo široko definicijo nasilja v družini, da bi resnično ponudile podporo ter zavetje vsem potencialnim žrtvam, vključno z gospodinjami.

Mladinskim organizacijam priporočamo:

- da prevzamejo aktivno vlogo pri posredovanju informacij o pravicah žensk in ustreznih službah za pomoč žrtvam in ogroženim mladim dekletom;
- da v okviru učenja o človekovih pravicah pomagajo spregovoriti in posredovati izkušnje osebam, ki so nasilje v družini občutile na lastni koži.

2.2. OBRAVNAVANJE MOŠKOSTI

Kljub prevladujočemu dojemanju mladih moških kot nasilnežev in žrtev nasilja, pa je obravnavanje moškosti pogosto obrobnostno v razpravah o vzrokih za nasilje in kriminal. Razprave o spolnih vlogah se pretežno osredotočajo na ženske in ženstvenost, obravnava spolnega vidika socializacije fantov in mladih moških pa ostaja bolj ali manj prepuščena raziskovalcem in specializiranim mladinskim in socialnim delavcem. Spodbujanje nenasilne družbe, ki temelji na spoštovanju pravic posameznika, zajema tudi resne analize družbenih problemov in njihovih posledic. V tej luči je analiza pričakovanih vlog in identitet, ki so na voljo mladim moškim v današnji družbi, ključno vprašanje.

Mladi moški so pogosto obravnavana kot problematična kategorija. Zaradi različnih nasilnih ravnanj postanejo predmet stereotipov in moralne panike. V nekaterih političnih okoljih današnje Evrope je kategorija mladih moških močan politični kapital avtoritarnih političnih opcij. Ob takšnem posploševanju zelo hitro prezremo dejstvo, da so lahko nasilneži pogosto tudi sami žrtve podobnih ali drugih oblik nasilja ter da poskusov pojasnjevanja in analiziranja nasilnega obnašanja v njegovem družbenem kontekstu ne moremo enačiti z opravičevanjem takšnega obnašanja. Naslavljanje moškosti prehaja iz obsojanja k raziskovanju motivacij za nasilje in k vprašanju, kako bi lahko podprli in spodbudili alternative nasilnemu obnašanju.

↓

»Raje rečem, da je moja moškost kompleksna. Samo »biti moški« ne opiše stvari, ki jih cenim in s katerimi se poistovetim.«

Povzeto iz poročila s seminarja »Mladinsko delo z dečki in mladimi moškimi za preprečevanje nasilja v vsakdanjem življenju« (*Youth Work with Boys and Young Men as a Means to Prevent Violence in Everyday Life*), str. 13.

↓

»S fanti se moramo začeti zelo zgodaj ukvarjati in z veliko mero senzibilnosti. Če mlade fante vprašate, kaj želijo postati, tako dobite indikacije o vlogah, predstavah in mitih, ki so jih ponotranjili med odraščanjem. Najti moramo pedagogiko, ki se bo s temi vprašanji pravočasno spopadla.«

Povzeto iz poročila s seminarja »Mladinsko delo z dečki in mladimi moškimi za preprečevanje nasilja v vsakdanjem življenju« (Youth Work with Boys and Young Men as a Means to Prevent Violence in Everyday Life), str. 15.

Moškost lahko razumemo kot kulturno pričakovano obnašanje moških. Seveda uporaba pojma moškosti pri različnih narodih, družbah in skupinah ne pomeni enakega sklopa obnašanj, odzivov ali idej o moškosti. Zavedati se moramo, da različni moški – z različnimi izkušnjami, odnosi in pritiski nanje – svojo moškost živijo drugače in nedosledno. Ne glede na to pa pričakovanja o tem, kaj je moškost, v večini kontekstov predpostavljajo večjo nagnjenost k nasilju in agresiji med moškimi, družbena izkušnja pa nam to predpostavko zelo pogosto potrdi. Prevzemanje moške vloge in dojemanje moškosti se ne zgodi že ob rojstvu, ampak gre za proces, ki se odvija preko jezika, odnosov in družbenih vlog, športa in rekreacije, izobraževanja in še vedno v veliki meri tudi preko izbire poklica. Dečki in mladi moški se naučijo in ponotranjijo elemente moškosti iz družbeno sprejetih virov socializacije, med drugim tudi iz vlog in odnosov v družini ter v vrstniških skupinah, pričakovanih vlog in obnašanja v različnih institucionalnih okoljih, kot sta delovno mesto in izobraževanje, ter v določeni meri tudi iz razumevanja in vrednotenja modelov moškosti. Nadaljevanje obveznega služenja vojaškega roka v številnih državah moramo razumeti kot krepitev moških vlog in stereotipov ter kot vključevanje institucionalnega in rutinskega nasilja.

Izrazi kot so »bodi moč« in »pravi moški« označujejo predstave o tradicionalni moškosti, ki imajo velik vpliv na posameznika in delujejo kot nekaj povsem samoumevnega. Moški bi morali nadzorovati sebe in svoja čustva – z izjemo dopustnih izrazov jeze – biti bi morali tekmovalni in samozadostni. Moško dojemanje spoštovanja in pomembnosti je pogosto povezano z javnim priznanjem in dosežki. To ločevanje zasebnega in javnega odraža opredeljevanje moškosti v nasprotju s splošnim dojetanjem ženskosti. Moške vloge so zgodovinsko opredeljene v smislu zaščite in preskrbovanja, kot take so družbeno pričakovane in vrednotene in nudijo moškim privilegiran položaj glede na položaj žensk in drugih moških.

Medtem ko so ti elementi moškosti za različne moške pomembni v različni meri, pa različne raziskave razkrivajo dejstvo, da je pojmovanje tradicionalne moškosti že nekaj časa v krizi in tranziciji⁹. Spremembe v delu, zdravju, družini in družbeno-političnem življenju so zanihale in izzvale že sprejete vloge in privilegije moških, hkrati pa moškim le redko ponudijo tudi načine za spopadanje s temi zmedenimi vlogami in identitetami. Javni položaj moških in tradicionalne znake moškosti so ogrozili zelo različni dejavniki, ki se seveda po različnih državah članicah Sveta Evrope zelo

⁹ Glej na primer: Chris Haywood & Martin Mac an Ghail (2003), *Men and Masculinities: Theory, Research and Social Practice*. Open University Press.

razlikujejo. Družbeno-ekonomske spremembe so prav gotovo ključnega pomena. Deindustrializacija je omejila ali v celoti uničila delovna mesta, zgodovinsko povezana z moškimi delavci. Trajne in na videz sprejemljive ravni brezposelnosti v mnogih državah pa so oslabile povezavo med vlogo očeta in poročenega moškega na eni strani ter vlogo tistega, ki oskrbuje in ščiti družino, na drugi strani. Te spremembe niso prinesle le izgube družinskega dohodka in varnosti, ampak tudi virov pripadnosti in prestiža.

Za mnoge mlade moške se spremembe dobro uhojene javne poti k odraslosti odražajo v spremembah v družini in ločnici med javnim in zasebnim. Raziskave s tega področja navajajo, da ostajajo za mnoge mlade moške delo, poroka in družina medsebojno povezani kot pomembni dejavniki na poti k popolni moškosti. Ta pričakovanja so zdaj predmet številnih družbenih sprememb, med drugim raznolikih izkušenj družinskega življenja, spreminjajočih se pričakovanj in običajev glede poroke in skupnega življenja ter dela in vzgoje otrok¹⁰.

Opozoriti moramo, da je feministična kritika patriarhalne strukture in nedeljivosti spolnih vlog veliko prispevala k temu, da zasebna sfera ni več »kraljestvo moškega moža«, ampak prostor, kjer odnosi odražajo različne spolne vloge. Do spreminjanja predstav o moškosti pa je prišlo tudi s spremembami v javnih razpravah o zdravju in preprečevanju bolezni – področjem, ki je v nasprotju z moškimi običaji nadzorovanja in zanikanja šibkosti. Na splošno mnoge družbene spremembe povzročajo napetost med nadzorom in tveganjem. Medtem ko moškost ceni nadzor in samozadostnost, pa izkušnje teh obsežnih sprememb zahtevajo sposobnost soočanja s spremembami in tveganjem kot potencialnimi dejavniki javnega in zasebnega življenja.

Ni preproste ali enostavne povezave med moškostjo in nasiljem, vendar pa je prav to ključno vprašanje pri obravnavi dojemanja, prikazovanja in opravičevanja nasilja. V kontekstu moškosti ima nasilje pogosto vlogo samopotrjevanja, kljub temu da nasilnež žrtev dejansko fizično in psihološko onespособi. Nasilje običajno izhaja iz neenakopravnosti v odnosih moči in ne vključuje le fizičnega, ampak tudi psihološko preživetje. V situacijah, ko posameznik nima drugih možnosti za dvig samozavesti, si le-to začasno pridobi s premočjo nad nekom drugim. Mladinski delavci na tem področju nenehno poudarjajo odnos med mladimi moški, ki

¹⁰ Za pregled najnovejših mladinskih raziskav o teh vprašanjih glej: Lynne Chisholm & Siyka Kovacheva (2002), *Exploring the European Youth Mosaic. The Social Situation of Young People in Europe*. Council of Europe Publishing.

so dužbeno-ekonomsko zapostavljeni, in zatekanjem k nasilju, da bi si pridobili samospoštovanje in prestiž.

↓

Nasilje in moškost sta vedno del konteksta. To pomeni, da se ne smemo osredotočiti samo na en vzrok nasilja in pri tem pozabiti na pomembno povezavo med marginaliziranimi mladimi in nasiljem.

Moškost ni vzrok in ne opravičuje nasilja, vendar pa ga na nek način dopušča. Prizadevanje, da bi živeli v skladu s stereotipom moškosti, ki prevladuje v neki družbi, lahko vključuje vzdrževanje neizprosne videza, ki ga je treba braniti in upravičiti v okviru moških vrstniških hierarhij, kjer je ravno nasilje osrednji element razumevanja moškosti. V situacijah, ko so drugi tradicionalni znaki moškosti nedosegljivi, postaneta fizična hrabrost in nepopustljivost glavna načina, da se posameznik dokaže kot moški. To moramo imeti v mislih, tudi ko poskušamo razumeti nagnjenost k t.i. rekreativnemu nasilju v in med skupinami mladih moških, ki večinoma (ne pa nujno) prihajajo z obrobja družbe. Ob tem naj poudarimo, da sta nasilje in moškost vedno le del konteksta. To pomeni, da se ne smemo osredotočiti samo na en vzrok za nasilje in pri tem pozabiti na pomembno povezavo med marginaliziranimi mladimi in nasiljem.

V zvezi z drugimi kategorijami tukaj zajetih priporočil, naj opozorimo, da prevladujoče razumevanje moškosti na različne načine umešča žensko kot žrtev moške moči. V nekaterih okoliščinah je pretepanje ženske nečastno, saj ničesar ne dokazuje ali celo kaže na šibkost nasilneža. Po drugi strani pa je povečanje nasilja v družini pogosto povezano z vključevanjem moških v druge oblike »javnega« nasilja. Ključnega pomena je, da se ves čas zavedamo, da je nasilje nad ženskami v družini osrednji problem večine družb in ga lahko med drugim povežemo z zahtevo moških po vrnitvi njihove moči v t.i. zasebni sferi. S tem je povezano dejstvo, da je molk, ki sicer obkroža nasilje v družini, še posebej izrazit, ko gre za nasilje v družini nad moškimi, ki je sicer bistveno manj pogosto kot nasilje nad ženskami, a se vendarle pojavlja. Morda šteje prav ta oblika vloge moških kot žrtev za še posebej hudo obliko onesposabljanja moških in je hkrati postala predmet žgočih družbeno-političnih razprav v številnih evropskih državah.

V raziskavah in posvetovanjih lahko zasledimo podatek, da imata pogosta slaba čustvena razvitost in pomanjkanje medosebnih spretnosti negativne posledice za življenje mnogih mladih moških. Nasilje lahko postane v okviru kodeksov moškosti način za izražanje jeze, strahu ali agresije. Nasilno dejanje je oblika čustvenega izražanja, ki pa ne daje videza šibkosti in je aktivno obrnjena navzven. Z nasiljem se pogosto sproščajo nakopičene frustracije mladih moških zaradi njihovega družbenega položaja, saj moški večinoma nimajo na voljo prostora in kanalov za izražanje svojih čustev. Jeza se zlahka pretvori v nasilje in je kot čustvo, ki prevlada nad vsemu drugim, škodljiva tudi za zdravje nasilneža. Čustveni

razvoj je izredno pomemben na področju spolnosti in moškosti, kjer so stereotipi o moški potenci in podobe gospodovalne moške seksualnosti lahko še posebej težki in imajo škodljiv vpliv na fante in mlade moške, ki jih morajo ovrednotiti in jim nasprotovati.

Namen omejenega in le delnega uvoda v priporočila tega podglavja je predvsem v opozorilu, da je obravnavanje odnosov mladih moških do nasilja v konkretnih družbenih okoliščinah pomemben del vsakršnih prizadevanj za preprečevanje nasilja, transformacijo sporov in utrjevanje področja človekovih pravic. Delo s fanti in mladimi moški mora biti osredotočeno na analiziranje vzrokov za nasilno obnašanje in iskanje alternativ nasilju. Mladinski delavci na tem področju vedno znova zatrjujejo, da fantje in mladi moški iščejo podporo na neposredne in posredne načine. Poudariti pa moramo tudi, da je treba dojemanje moškosti obravnavati v povezavi z drugimi vidiki problema, ki so predstavljeni v tej publikaciji, kot npr. seksizem, homofobija, nasilje tolpa in nasilje v šolah.

Pomembno je, da je pomen spolne vloge osrednji del obravnavanja nasilja in mladih, saj to nakazuje, da je nasilno obnašanje družbeno naučeno in ga je zato mogoče spremeniti. Delo z mladimi, ki so vpleteni v nasilje, se osredotoča na spremembe in poudarja neprenosljivo odgovornost nasilneža. V enaki meri pa to delo poudarja, da so spremembe možne le, če dosledno opozarjamo na družbene, ekonomske in politične okoliščine, v katerih prihaja do nasilja mladih, in na nujnost politik in programov z jasnimi kratkoročnimi, srednjeročnimi in dolgoročnimi cilji. Delo s fanti in mladimi moškimi poteka v več oblikah, da bi bilo uspešno pa mora:

- graditi trdne odnose in prostor, ki mladim moškim omogoča, da razmislijo o svojem življenju;
- osvoboditi mlade moške pritiskov, da se morajo prilagajati ali primerjati s prevladujočimi stereotipi o moškosti;
- spodbujati mlade moške, da prevzamejo aktivno vlogo v okolju, v katerem živijo, in se začno ukvarjati z vprašanji, ki vplivajo na njihova življenja;
- najti inovativne oblike in strategije aktivne podpore mladim moškim, ki sami ne iščejo podpore;
- izobraziti mladinske delavce, da si pridobijo znanje, ozaveščenost in vedenje, ki jih potrebujejo za učinkovito delo s fanti in mladimi moškimi;
- biti spoštovano, cenjeno in imeti podporo širšega kroga pobud in ljudi, ki delajo z mladimi.

Za doseganje teh ciljev je treba ponovno razmisliti o odnosih med formalnim in neformalnim izobraževanjem. Na področju politik in prioritet za dajanje podpore moramo postaviti v ospredje mladinsko delo s fanti in mladimi moškimi ter delo na področju spolnih

vlog. Hkrati pa je treba doseči v družbi obrat stran od poenostavljenega odnosa med kaznivimi dejanji in maščevalno pravičnostjo. Moralne pridige mladim, ki so vpleteni v nasilje, so nesmiselne. Sistem moralnih vrednot lahko posameznik prevzame le, ko ima ta sistem zanj tudi kakšno materialno vrednost. Za mnoge mlade moške pomeni sodelovanje v nasilju dejanski materialni dobiček, hierarhično prednost ali obliko zabave. Zato jim moramo pomagati razumeti, da se je nasilju mogoče izogniti in da lahko s tem veliko pridobijo tako oni sami kot okolje, v katerem živijo.

Delo s fanti in mladimi moškimi se v različnem obsegu pojavlja v številnih evropskih državah in vključuje tako splošno pomoč mladim na njihovem dolgem in težkem prehodu v odraslost kot tudi delo, ki se posebej osredotoča na preprečevanje nasilja ali njegovo ponavljanje. Zato so tudi metode in pristopi k delu zelo raznoliki in zajemajo od dela na ulici in vzpostavljanja stikov z mladimi, mladinske klube in skupine mladih moških do projektov, ki temeljijo na športu, glasbi in umetnosti. Ne glede na to pa bi morali te dejavnosti še razširiti, ponudbo možnosti in služb, ki so mladim na voljo pa bi morali bolj prilagoditi posameznim skupinam mladih moških, saj gre za zelo raznolike posameznike, ki imajo tudi zelo različne potrebe. Ob tem se moramo tudi zavedati, da bomo pri oblikovanju izobraževalnih pristopov k obravnavi pojma moškosti zelo verjetno naleteli na določeno nasprotovanje drugih udeležencev v družbi, ki imajo o moškosti drugačne predstave in posledično tudi drugačen pristop. Povsem razumljivo je torej, da bomo morali pogosto in vedno znova pojasnjevati in utemeljevati, zakaj so predlagani projekti in pobude potrebni in pomembni.

Od Sveta Evrope zahtevamo:

- da podpre nadaljnji razvoj izobraževalnih pristopov k delu s fanti in mladimi moškimi ter si prizadeva, da bi to delo postavili v ospredje v okviru že obstoječih programov in projektov dela z mladimi.

Nacionalne oblasti bi morale:

- priznati, da je pravica posameznika do osebne integritete in varnosti temeljna človekova pravica, in da moramo potrebe in dejanja mladih moških obravnavati v okviru te pravice;
- uvideti, da so za delo na področju preprečevanja nasilja in dela z mladimi potrebni dolgoročno finančna podpora, predanost, čas in potrpljenje za oblikovanje trajnih programov;
- naročiti in uporabiti raziskave, ki analizirajo potrebe in specifične probleme fantov in mladih moških, predvsem z vidika njihovih izkušenj v okviru manjšinskih skupnosti in družbeno-ekonomske zapostavljenosti;

- podpreti uvajanje dela s fanti in mladimi moškimi in spodbujati njihovo izobraževanje ter poskrbeti za redno dodatno izobraževanje mladinskih delavcev;
- vključiti življenjsko potrebne spretnosti, pomen osebnega razvoja in ozaveščenosti o enakopravnosti spolov v formalne izobraževalne programe.

Lokalne oblasti bi morale:

- podpreti izobraževanje mladinskih delavcev na področju enakopravnosti spolov, reševanja sporov in medkulturnega učenja ter vključiti vse te vidike v ustrezne izobraževalne programe;
- uvideti, da se morajo fantje in mladi moški vključiti v razvojne programe, in se zavezati, da jih bodo podprle in financirale;
- izvajati posvetovanja z mladimi, da bi zagotovili vpliv različnih pogledov na spolne vloge na oblikovanje ciljev in rezultatov lokalnih pobud;
- omogočiti povezovanja različnih akterjev pri izvajanju aktivnosti in vanje vključiti fante, mlade moške in njihove starše, mladinske organizacije ter šole in, kjer je to mogoče, tudi predstavnike različnih skupin iz skupnosti;
- podpreti oblikovanje izobraževalnih gradiv, ki obravnavajo vprašanja moškosti, spolnih vlog in nenasilja, in so pisana na način, ki spoštuje ta načela in v katerih so zastopane vse skupine;
- priznati pomen medvrstniškega vpliva in podpreti oblikovanje pobud za medvrstniško izobraževanje, ki nudi kredibilne alternative stereotipom o moškosti.

Mladinskim organizacijam priporočamo:

- da z dodatnimi izobraževanji o projektnem vodenju, organizacijskih spretnostih in načrtovanju ter izvajanju izobraževanja spodbudijo povečanje obsega dela s fanti in mladimi moškimi;
- da si prizadevajo za nudenje varnega okolja, v katerem bodo lahko mladi moški izražali svoje občutke, in ob tem nadzorujejo stopnjo vključevanja njihovih okolij in delovnih običajev;
- da podprejo pobude medvrstniškega izobraževanja, predvsem partnerstva s formalnimi izobraževalnimi ustanovami in drugimi organizacijami v skupnostih;
- da spodbudijo in podprejo mladinske delavce, naj redno vrednotijo in razmišljajo o svoji vlogi, vključno s prizadevanji za doseganje realnih ciljev in ovrednotenjem svojega dela;
- da zagotovijo mladinskim delavcem ustrezno izobraževanje o vprašanih vlogah spolov, moči, seksualnosti in o veščinah ter metodah za vključitev ozaveščanja o enakopravnosti spolov v svoje delo;
- da v okviru učenja človekovih pravic posebno pozornost namenijo problemu dojemanja moškosti in s tem povezanih tem ter si prizadevajo za spremembo trenutnega neravnovesja med prizadevanji za fizično in čustveno zdravje v splošnem izobraževanju.

»Če je edini zločin, ki ti ga očitajo, da si drugačen, kaj zaboga sploh lahko ukreneš glede tega?«

Povzeto iz poročila s seminarja »Mladinsko delo z dečki in mladimi moškimi za preprečevanje nasilja v vsakdanjem življenju« (Youth Work with Boys and Young Men as a Means to Prevent Violence in Everyday Life), str. 27.

2.3. HOMOFOBNO NASILJE

Mladi zaradi svojih spolnih identitet še vedno trpijo fizično, verbalno in institucionalno nasilje. Strah in predsodki do mladih lezbijk, gejev, biseksualcev in transseksualcev (LGBT) se kažejo v kaznivih dejanjih, storjenih iz sovraštva, vrstniškem nasilju v šolah, nasilju na delovnem mestu in v različnih oblikah čustvenega nasilja. Dejavniki, ki prispevajo k homofobiji, so v različnih državah članicah Sveta Evrope zelo različni, pa tudi življenjske razmere in možnosti LGBT mladine se močno razlikujejo glede na nacionalne in lokalne okoliščine. Ne glede na to pa lahko izpostavimo nekatere splošne probleme, kot so pomanjkanje celovitih informacij in ozaveščenosti o seksualni raznolikosti v družinah, družbenih institucijah in medijskih organizacijah ter prisotnost globoko zasidranih stereotipov v verskih, političnih in kulturnih razpravah.

Kot smo pojasnili že v drugem poglavju, je nasilje nad ženskami in drugimi ranljivimi skupinami v družbi moč pojasniti kot obrambo agresivne moškosti in mladi geji so v tem okviru še posebej izpostavljeni. V različnem obsegu se homoseksualnost še vedno definira glede na »pravo« moškost in v zvezi s tem v okviru prekrivajočih se kategorij, kot sta ženstvenost in šibkost. To razlikovanje in opravičevanje, ki ga omogočajo kulturni predsodki do homoseksualnosti, nenehno botrujeta nasilju nad mladimi homoseksualnimi moškimi. Med žrtvami so tudi mladi moški, ki niso geji, ampak jih nasilneži zaradi njihovega videza, vedenja ali obnašanja uvrstijo v kategorijo »ne-pravih moških« ali homososeksualcev, in jih s tem določijo za tarče nasilja.

Dokazi potrjujejo, da so grožnje z nasiljem in izkušnje nasilja še vedno močno prevladujoče v življenju mladih gejev. To še posebej velja za južno in jugovzhodno Evropo, kljub pretežno obstoječi pravni zaščiti in spremembah v družbenem vedenju, pa ta problem ostaja močno prisoten tudi v državah zahodne Evrope. Poudariti je treba, da je stopnja poročanja o homofobnem nasilju v mnogih evropskih državah zelo verjetno izredno nizka, kar kaže na to, da se velik del žrtev ne počuti dovolj varnih v stikih s policijo in socialnimi službami¹¹.

Vse te oblike nasilja, ki jih obravnavamo v teh priporočilih, tudi fizično in verbalno nasilje nad LGBT mladino, še posebej pa nad mladimi geji, povzroča celo vrsta dodatnih stisk. Nasilje in grožnje z nasiljem lahko pripeljejo do nasilja nad samim seboj. V Evropi

¹¹ Glej *Learning From Violence Symposium Report*, 2003, str. 58–60. Spletna stran organizacije International Lesbian and Gay Organisation (ILGA) nudi dostop do vrste poročil nacionalnih in mdnarodnih raziskav. www.ilga.info

smo priče naraščanju samomorilnosti med mladimi moškimi, številne študije pa kažejo, da je veliko večja verjetnost, da bo samomor poskusil narediti mlad gej kot pa njegov heteroseksualni vrstnik. Negotovost, strah in občutek izolacije ter nemoči so pogosto povezani z visoko stopnjo odvisnosti od drog in alkohola, depresijo, brezdomstvom in nezmožnostjo za uspešni zaključek različnih stopenj izobraževanja in usposabljanja.

Negotovost, strah, občutek izolacije in nemoči so pogosto povezani z visoko stopnjo odvisnosti od drog in alkohola, depresijo, brezdomstvom in nezmožnostjo za uspešni zaključek različnih stopenj izobraževanja in usposabljanja.

Skupine, ki se ukvarjajo z zagovorništvom na področju problemov mladih lezbijk, gejev, biseksualcev in transseksualcev, pravijo, da moramo nenehno postavljati pod vprašaj prikrite vrednote in zakonske predpostavke, ki se širijo preko različnih struktur, s katerimi imajo opravka mladi. Med takimi so tudi pogosta »nevidnost«
LGBT mladih v institucionalnih določbah in definicijah, nenehno poudarjanje tradicionalnih spolnih vlog v šolah, delovnih okoljih in institucijah ter izključevalni pristop v izobraževalnih programih. Zato je še toliko bolj pomembno, da izobraževanje in ozaveščanje o homofobnih predsodkih upošteva tudi tiste družbene kontekste, ki na prikrit način pripomorejo k nevidnosti in ignoranci LGBT mladih, in ne le primerov fizičnega in odkritega verbalnega nasilja nad njimi.

Odpravljanje strahu in ignorance večinske družbe pozitivno pripomore k izoblikovanju samospoštovanja LGBT mladine, poleg tega pa mora vključevati tako formalne šolske izobraževalne programe in pobude kot tudi neformalno izobraževanje in delo mladih. Ozaveščanje mora potekati v okviru izobraževanja o vlogi spolov in spolnosti, saj je vzrok za predsodke do seksualne usmerjenosti premajhno posvečanje pozornosti kompleksnim, a temeljnim vprašanjem spolnosti in identitete. Tovrstno izobraževanje mora zajeti učitelje, mladinske delavce, socialne delavce, policiste in delavce v zdravstvu. Obravnavati pa mora tako osebne kot tudi institucionalne norme ter predsodke. Policija in delavci v zdravstvu bi morali biti poleg tega deležni še dodatnega izobraževanja o delu z žrtvami kaznivih dejanj iz sovraštva.

Nacionalne oblasti bi morale:

- sprejeti zakonske spremembe na vseh področjih, kjer še obstaja diskriminacija na podlagi spola, spolnosti ali spolne usmerjenosti, in na ta način promovirati ozaveščanje javnosti o diskriminaciji in s tem povezanih vprašanjih;
- zagotoviti, da je v okviru definicij in zakonskih opredelitev osrednji poudarek namenjen kaznivim dejanjem, storjenim iz sovraštva in zaradi predsodkov do določene seksualne usmerjenosti;
- podpreti oblikovanje izobraževalnih programov za policiste, izvajalce socialnih storitev in delavce v zdravstvu, ki pomagajo žrtvam kaznivih dejanj, storjenih iz sovraštva, da bi lahko le-ti žrtvam zagotovili ustrezno varnost in podporo;

- zagotoviti, da so v šolske izobraževalne programe za področje spolne vzgoje vključene tudi LGBT teme, saj lahko samo tako vsi dijaki in učenci dobijo ustrezne in prave informacije;
- vključevati LGBT organizacije in gibanja v oblikovanje ustreznih vidikov nacionalnih mladinskih politik, na primer spolne vzgoje v šolah;
- vključiti usposabljanja proti homofobiji v programe rehabilitacije storilcev kaznivih dejanj, storjenih iz sovraštva, in oseb, obsojenih zaradi diskriminatornih ravnanj.

Lokalne oblasti bi morale:

- spodbuditi in nadzorovati usposabljanje policistov in delavcev v zdravstvu, ki pomagajo žrtvam kaznivih dejanj, storjenih iz sovraštva, s čimer bi slednjim zagotovili varnost in podporo; hkrati bi s tem spodbudili tudi večje število žrtev, da prijavijo ta kazniva dejanja, in omogočili njihovo večjo preiskano;
- zagotoviti ustrezno dodatno usposabljanje za vključevanje LGBT tem v šolski izobraževalni program in pomagati učiteljem z ustreznimi gradivi in informacijami;
- biti pripravljene podpreti aktivnosti, namenjene ozaveščanju širše javnosti ter primerno izobraževanje mladinskih delavcev o obravnavi tem s področja vloge spolov, spolnosti in moči;
- zagotoviti sredstva, s katerimi bi mladim, ki okolici še niso razkrili svoje spolne usmerjenosti, na preprost način omogočili dostop do informacij o zdravju in življenjskem slogu;
- podpreti dodatno izobraževanje in raziskave mladih LGBT aktivistov o delu na področju nasilja in o svetovanju mladim žrtvam nasilja.

Mladinske organizacije bi morale:

- zagotoviti predstavnikom LGBT mladih zastopnost v mladinskih institucijah, kot so mladinski sveti na regionalni, nacionalni in evropski ravni;
- zahtevati zakonske spremembe na vseh tistih področjih, kjer se še pojavlja diskriminacija na podlagi spola ali spolne usmerjenosti;
- podpreti stališče, da mora mladinsko delo vključevati različna stališča, različne predstave o spolnosti in jezik vključevanja v izogib spodbujanja stereotipov na podlagi spola in spolne usmerjenosti;
- predlagati in lobirati za ustrezno izobraževanje mladinskih delavcev, ki bodo delali z mladimi na področju spolnih vlog, spolnosti in moči. To izobraževanje mora zajemati tudi ozaveščanje samih mladinskih delavcev in je še posebej pomembno pri obravnavi občutkov, čustev in strahov glede spolnosti s fanti in mladimi moškimi;
- oblikovati partnerstva med LGBT organizacijami in drugimi organizacijami za delo na področju preprečevanja nasilja in ozaveščanja.

3. Rasizem in diskriminacija

Svet Evrope in njegove številne partnerske organizacije že dalj časa aktivno sodelujejo v kampanjah proti rasizmu in sorodnim vrstam diskriminacije. Sodeč po javnem mnenju, ki trenutno vlada v številnih evropskih državah, pa se bo moralo to delo nadaljevati tudi v bodoče. Zločini, storjeni iz sovraštva, rasistično nasilje in različne oblike rasizma so zelo raznoliki in predsodki, ki temeljijo na etničnih, nacionalnih ali razrednih razlikah, se nenehno spreminjajo. Zato se morajo tudi aktivisti, izvajalci mladinskih politik in protirasističnih aktivnosti, ves čas zavedati in spremljati pojave in povzročitelje rasizma in diskriminacije v svojih družbah.

Rasni predsodki v mnogih evropskih državah izhajajo iz neenakopravnosti v zgodovinskih odnosih, ki so pripeljali do nastanka večnacionalne Evrope, kot jo poznamo danes. Predsodke pogosto spremljajo in jih hkrati sprožijo družbeno-ekonomske razlike med posamezniki, skupinami in skupnostmi. Te razlike v modernih družbah vse prepogosto uporabljajo kot izgovor za opravičevanje bodisi določenih dejanj bodisi pasivnosti – tako posameznikov kot tudi institucij. Medtem ko so biološke teorije rasizma v Evropi v veliki meri izkoreninili, pa rasizem, ki ga upravičujejo s kulturnimi dejavniki, uporablja iste taktike razlikovanja in poniževanja določenih ljudi na podlagi njihove drugačnosti, ki se jim jo pripisuje in ki naj bi bila vzrok za njihove družbene značilnosti.

Sam izraz »rasizem« zakriva dejstvo, da ne gre za jasen ali enoten pojav in da so posamezniki in institucije nagnjeni k temu, da imajo mnenja in sodelujejo v običajih, ki so diskriminatorni samo do nekaterih ljudi ali ki so v različni meri diskriminatorni, pa naj se tega zavedajo ali pa ne. V zadnjih desetletjih se v Evropi vse več pozornosti, tako v politiki kot tudi v izobraževanju, namenja različnim izrazom nasilja posameznikov, pa tudi rasno motiviranim neenakopravnostim in diskriminaciji v družbeni oskrbi, izobraževanju, zaposlovanju in institucionalnemu rasizmu v državnih organih ter službah. Mnoge evropske države se soočajo ali so prisiljene v to, da se soočajo z odnosom med rasno diskriminacijo in revščino, čeprav so odzivi proti temu izredno različni.

Kljub temu, da se rasizmu in diskriminaciji posveča vse več pozornosti – in so pristopi k obravnavi in analizam vse bolj sofisticirani – ostaja rasizem v Evropi velik problem, ki zaradi različnih oblik nadlegovanja, izključevanja in fizičnega nasilja greni in ovira varnost in razvoj posameznikov. Rasistično in diskriminatorno nasilje sta v različnih okoliščinah zelo različna. Storilci so lahko

»Spopadanje z nasiljem je dolgotrajno potovanje, nasilja namreč ni mogoče povsem odpraviti, ker se njegova narava nenehno spreminja. Obstaja čez vsa zgodovino človeštva in bo vedno prisoten v takšni ali drugačni obliki.«

Poročilo s posveta
»Učenje iz nasilja«
(*Learning from violence*),
str. 53.

organizirane tolpe in skrajno desničarske organizacije, ki nasilje izvajajo načrtno, lahko pa do rasističnih izpadov pride tudi spontano, v napetostih na ulici in ob slučajnih srečanjih. Žalostno je, da se v mnogih evropskih državah nasilje, uperjeno proti nacionalnim manjšinam, migrantom in iskalcem azila, skuša in tudi dejansko upravičuje z izjavami in politiko nekaterih političnih strank. Dodaten dejavnik, ki pripomore k nasilju in opravičevanju nasilja nad migranti in iskanci azila, pa je njihova kriminalizacija in medijska demonizacija. V tem kontekstu se pojem kaznivega dejanja, storjenega iz sovraštva, priznava vse širše. Medtem ko se v Evropi zakonske ureditve in širina razumevanja zelo razlikujejo, lahko kaznivo dejanje, storjeno iz sovraštva, v širšem pomenu razumemo kot »kaznivo dejanje, pri katerem je dejavnik, ki odloča o tem, kdo bo žrtev, predsodek storilca do določene opredeljive skupine«¹². Ob tej definiciji je treba poudariti, da je pojem »opredeljivosti« vprašanje zaznave. Ljudje lahko postanejo žrtve zaradi barve kože, etnične, narodnostne ali verske pripadnosti in značilnosti, ki se jim jih pripisuje, ne glede na to, kako ti ljudje dojemajo sami sebe. Kazniva dejanja, storjena iz sovraštva, ne pustijo le fizičnih in psiholoških poškodb žrtvi, ampak lahko stopnjujejo tudi napetosti med ali v skupnostih.

Rasistične politike in ravnanja v sodobni Evropi je treba obravnavati v okviru globalizirane revščine in neenakopravnosti.

Rasistične politike in ravnanja v sodobni Evropi je treba obravnavati v okviru globalizirane revščine in neenakopravnosti. Posledice izredno tekmovalnega svetovnega kapitalizma pomenijo vse večjo ekonomsko negotovost doma ter množične selitve ljudi v okviru svetovnega juga na območja na jugu in severu. To je pripeljalo v mnogih primerih do napetega političnega ozračja, v katerem družbena upravičenja vse pogosteje povezujejo z nacionalno pripadnostjo in ne z državljanstvom ali skrbjo za človekove pravice. Rasizem v Evropi in izven nje pa je treba razumeti tudi v povezavi s spremenjenim političnim ozračjem na svetovni ravni po letu 2001. V nekaterih primerih se človekove pravice in državljanske svoboščine spregleda ali ukine v imenu varnostnih prioritet. Prav tako pa predstavljajo nove izzive za aktivizem proti rasizmu tudi poročila o porastu islamofobičnih in anti-semitističnih občutkov in dejanj po Evropi.

Mlade učinki in izključevanje, ki jih prinašata rasizem in diskriminacija, še posebej ogrožajo. Še posebej tiste z več identitetami in pripadnostmi, ki so v razmerah napetosti in polarizacije izpostavljeni dodatnim pritiskom. Takšnim mladim moškim in ženskam, ki

¹² Definicija, ki jo je oblikovalo Združenje visokih policijskih predstojnikov v Veliki Britaniji (*Association of Chief Police Officers – APCO*) in je bila objavljena na: http://www.c21project.org.uk/citizenship_21/information_centre/violent_hate_crime/

so drugačnega videza, grozijo napadi in marginalizacija. Ta marginalizacija je lahko dolgoročna in obsega neenakopraven dostop in omejene možnosti za izobraževanje ter zaposlovanje. V mnogih evropskih državah so zakoni o državljanstvu in poroki diskriminatorni do mladih parov mešane nacionalnosti ali porekla. Hkrati pa so mladi v ospredju aktivizma in prizadevanj proti rasizmu. Glede na vpliv rasizma in načine, na katere se diskriminacija premika in spreminja, je treba mlade nujno vključiti v resna posvetovanja in v postopke odločanja, njihove pobude pa ceniti in podpreti.

Svet Evrope bi moral:

- vložiti poseben napor v prizadevanja, da boj proti rasizmu in njegove številne oblike ostane prioriteto področje v okviru njegovih programov za izobraževanje in človekove pravice. Poleg tega bi moral zagotoviti prevod ustreznih gradiv, da bodo le-ta na voljo šolam, mladinskim organizacijam in institucijam, ki se ukvarjajo z usposabljanjem za delo proti rasizmu;
- usmeriti svojo pozornost na antisemitizem in islamofobijo, ki se ponovno pojavljata v številnih evropskih družbah;
- spodbuditi evropsko razpravo o definicijah in zakonskih pristopih k obravnavi kaznivih dejanj, storjenih iz sovraštva;
- uporabiti svoj privilegiran položaj in vpliv za zagotavljanje prostora za razpravo in mreženje med vladnimi predstavniki ter predstavniki civilne družbe, takšno sodelovanje pa bi moral spodbuditi in podpreti tudi med posameznimi področji in vedami.

Nacionalne oblasti morajo:

- prenoviti in preoblikovati politike, ki so diskriminatorne in v nasprotju s standardi in dokumenti človekovih pravic in ki potencialno spodbujajo in upravičujejo širše družbeno nasilje in diskriminacijo;
- zagotoviti, da nedavne poostritve varnostnih politik in ukrepov ne posegajo v človekove pravice posameznikov ali prispevajo k ponovni diskriminaciji ranljivih skupin in skupnosti;
- sprejeti zakonodajo o kaznivih dejanjih iz sovraštva na področju rasističnega, ksenofobičnega, homofobičnega in spolnega nasilja ter podpreti zagotavljanje ustreznih storitev za žrtve teh kaznivih dejanj;
- podpreti oblikovanje in izvajanje usposabljanja za vse vpletene na področju preprečevanja nasilja in diskriminacije, vključno s policisti, učitelji in socialnimi delavci. K tovrstnim aktivnostim bi lahko veliko prispevali predstavniki civilne družbe.

Lokalne oblasti pozivamo:

- naj svoje zaposlene usposobijo za delo s storilci in žrtvami na področju kaznivih dejanj in nasilja;

- naj podprejo integracijo neformalnih in medkulturnih izobraževalnih tehnik v šole in formalna izobraževalna okolja. Prav tako je zaželeno, da bi oblikovanje in izvajanje teh strategij potekalo v partnerstvu z lokalnimi skupnostmi, študenti in nevladnimi organizacijami;
- naj zagotovijo, da je v izobraževanju učiteljev posebna pozornost namenjena učenju o človekovih pravicah kot posebnem predmetu in kot integriranem pristopu k drugim predmetom in aktivnostim;
- naj zagotovijo, da bodo programi učenja o človekovih pravicah namenjali posebno skrb informiranju posameznikov iz ranljivih skupin o njihovih pravicah in potencialnih sredstvih, ki so jim na voljo v primeru kršitev.

Mladinske organizacije pozivamo:

- naj v okviru svojih programov in dela organizacij postavijo boj proti rasizmu in diskriminaciji kot prioriteto;
- naj vzpostavijo partnerstva z izvajalci formalnega izobraževanja, da bi povečali poudarek in kakovost participativnega učenja o človekovih pravicah;
- naj zagotovijo, da bodo programi učenja o človekovih pravicah namenjali posebno skrb informiranju posameznikov iz ranljivih skupin o njihovih pravicah in potencialnih sredstvih, ki so jim na voljo v primeru kršitev.

4. Nasilje v šolah

Čeprav si v po šolah prizadevajo ustvariti in ohraniti varno okolje za učenje in osebni razvoj, pa je nasilje različnih oblik – posredno ali neposredno – tudi v šoli redni spremljevalec številnih dijakov in študentov. Nasilje v šolah obstaja povsod in njegovo preprečevanje bi moralo biti prioriteta v nacionalnih mladinskih in izobraževalnih politikah.

Nasilje v šolah ni nov pojav, vendar pa se je v javno zavest močnejše vtisnil šele v zadnjih letih, predvsem zaradi množičnega poročanja o umorih in z medvrstniškimi nasiljem povezanih samomorih v Evropi in izven nje. Te tragedije so vidne in skrajne oblike rastoče ravni nasilja v šolah. Oblike nasilja, pa tudi trendi in vzroki tega pojava se sicer razlikujejo od države do države, vsi soglašajo, da so šole vse bolj le mikrokozmos širših družbenih skrbi, saj šolskega okolja ni mogoče izločiti iz napetosti in nasilja, ki vladajo v širši družbi in predvsem iz lokalnih skupnosti, kjer se šole nahajajo. Poleg tega pa postajajo šole kot pomembni dejavniki socializacije preobremenjene v zapletenem in neskladnem prehodu mladih v odraslost in delovno življenje. Nekdanji tradicionalni dejavniki, ki so zagotavljali varnost v šolskih klopih, kot so šolska pravila in odnosi med učenci oz. dijaki in učitelji, pri preprečevanju nasilja žal nimajo več velike vloge.

Nasilje v šolah je kategorija, ki zajema izredno različne situacije tako glede na stopnjo in intenzivnost, kot tudi glede na vzroke in žrtve. Nasilje v šoli se lahko pojavlja le občasno in nenamerno ali pa se stopnjuje v nenehno, ponavljajoče se, nadlegovanje in viktimizacijo. Ustrahovanje in nadlegovanje zajema vse od pogostih verbalnih in čustvenih zlorab, do kraj osebnih predmetov in fizičnih napadov na ljudi. Pri tem je zelo pomembno, da se zavedamo, v kako zelo različnih oblikah se lahko pojavlja ustrahovanje. Dejanj, ki ogrožajo integriteto in varnost posameznikov, morda niti ne opazimo, dokler se ne pokažejo njihove posledice. Ko obravnavamo nasilje v šolah, najpogosteje govorimo o nasilju med učenci ali dijaki. V nekaterih primerih postaja problem tudi nasilje učiteljev nad učenci ali dijaki, vendar pa je vse bolj zaskrbljujoče predvsem izvajanje nasilja učencev in dijakov nad učitelji. Pojav je sicer zelo zapleten, vendar pa moramo nasilje nad učitelji nedvomno obravnavati predvsem v povezavi s splošnim razvrednotenjem učiteljskega poklica in evropskih družbah.

Vsi soglašajo, da so šole vse bolj le mikrokozmos širšega družbenega okolja.

Podobno kot v drugih institucionalnih okoljih tudi v šoli posameznik postane žrtev nasilja zaradi vidnih razlik in podrejenosti

seveda pa se tudi v šoli prepleta rasistično, diskriminatorno, homofobno in spolno pogojeno nasilje. Kljub temu moramo nasilje v šolah obravnavati kot preplet vplivov širše družbe in za šolo specifične dinamike ter odnosov. Nasilneži lahko npr. svoja dejanja opravičujejo z rasističnimi pojmi in se vendarle hkrati navezujejo tudi na vzpostavljanje in ohranjanje hierarhij med učenci ali dijaki in v šoli. V nekaterih primerih te oblike nasilja v šoli povezujejo z obstojem in krepitvijo aktivnosti tolp v šolskem okolju.

Nasilje v šoli neposredno in posredno prinaša škodljive kratkoročne in dolgoročne posledice. Od depresije pri posameznikih, zlora-be drog ali alkohola in zaostajanja v izobraževanju do širših problemov brezposelnosti, stopnje pismenosti v družbi in normalizacije nasilnih odzivov na spore vseh vrst. Nasilje v šolah ne destabilizira le posameznih izobraževalnih ustanov, ampak tudi prizadevanja za krepitev družbene in politične participacije in trajnega miru. To še posebej velja za okolja, v katerih je nasilje v šoli tako posledica revščine v okolici in družbene marginalizacije kot tudi njihov sestavni del. Nasilje se sicer odvija predvsem v medosebnih dejanjih, vendar pa ga je treba obravnavati in nadzorovati v družbeno-ekonomskem okviru, če želimo oblikovati primerne programe za njegovo preprečevanje in obravnavo njegovih posledic.

Preprečevanje nasilja je temeljni del izobraževanja za demokratično družbo. Izobraževanje, ki skuša spodbujati pluralizem, enakopravnost spolov, aktivno spoštovanje človekovih pravic in mirno reševanje sporov, se mora na pojav nasilja v šolskem okolju in vzroke zanj dosledno in aktivno odzivati.

Pogosti so primeri, ko so sprejete strategije preprečevanja nasilja le odziv na pojav nasilnih dejanj med učenci ali dijaki. Glede na pogosto zelo grobo naravo nasilja in njegovo visoko družbeno ceno, pa moramo najprej uvesti ukrepe za preprečevanje nasilja v šolah in trajne strategije. Preprečevanje nasilja je temeljni del izobraževanja za demokratično družbo in izobraževanje, ki skuša spodbujati pluralizem, enakopravnost spolov, aktivno spoštovanje človekovih pravic in mirno reševanje sporov, se mora na pojav nasilja v šolskem okolju in vzroke zanj dosledno in aktivno odzivati. To lahko pomeni tudi temeljni zasuk v formalnem izobraževanju v smeri participativnega izobraževanja, osredotočenega na učenca. Problem nasilja in moči je mogoče najbolje obravnavati, če se lahko o obstoječih odnosih moči odkrito pogovarjamo. To je lahko še posebno pomembno v okviru šole kot ustanove. Zaradi raznolikega in pogosto zmedenega šolskega življenja se morda takšni predlogi zdijo pretirano utopični. Vendar pa ni dvoma, da se lahko demokratičnega vedenja in odgovornosti najbolje naučimo v demokratični šoli in v okolju, ki s šolo aktivno sodeluje.

Kot smo že poudarili, je glavno priporočilo pri preprečevanju nasilja v šoli oblikovanje partnerstev za trajno delo na tem področju. Vzroki in posledice nasilja se prosto gibljejo na meji med šolo in preostalo družbo, zato mora skupna akcija povezovati predvsem socialne mreže okrog vsake posamezne šole. Raznolike nacionalne,

regionalne in lokalne razmere sicer vplivajo na možnosti oblikovanja različnih partnerstev, vendar pa priporočamo sodelovanje naslednjih deležnikov:

- učenci oz. dijaki konkretne šole – tako posamezniki kot tudi njihova predstavniška telesa – vključno z zelo mladimi učenci in potencialno tudi nekdanjimi učenci;
- šolsko skupnost v najširšem pomenu; učitelje in njihove organizacije, administrativno osebje in vodstvene organe, zaposlene, ki ne poučujejo, starše in njihove predstavnike, socialne in zdravstvene službe, ki sodelujejo s šolo;
- lokalne in regionalne oblasti, še predvsem tiste specializirane službe, ki običajno sodelujejo v preprečevanju nasilja;
- mladinske organizacije in mladinske klube, ki so aktivni na šoli ali v njeni okolici;
- nevladne organizacije, ki sodelujejo pri organizaciji dodatnih aktivnosti – kot so neformalno izobraževanje in kulturni aktivizem – ter organizacije, ki predstavljajo različne skupnosti v šolskem okolišu in delajo v teh skupnostih;
- nacionalne oblasti, odgovorne za izobraževalno politiko v tesnem sodelovanju s tistimi, ki so pristojni za mladinsko politiko, pravosodje, regionalno načrtovanje in mestno politiko ter zadeve družbeno-ekonomskega pomena;
- nacionalne, regionalne in lokalne medije ter širše mreže medijev, če je to izvedljivo;
- predstavnike raziskovalcev iz akademskih, vladnih in nevladnih struktur.

Namen takšnih partnerstev bi moralo biti oblikovanje trajnega procesa nadzora, posvetovanj in skupnih pobud, ne pa vzdrževanje togih formalnih struktur. Potreba po partnerstvu temelji na dejstvu, da se nasilje in ustrahovanje v šoli zmanjšajo ob skupni akciji, ki zahteva tako močno sodelovanje staršev, ki podprejo učitelje, izkušeno vodstvo šolskih oblasti, vključevanje in posvetovanje z organizacijami iz skupnosti, kot tudi mladinske organizacije in preostalo skupnost.

Priporočila tega poglavja so sicer naslovljena na vsako izmed skupin deležnikov posebej, a jih moramo brati kot celoto.

Svet Evrope bi moral:

- podpreti in razdeliti obsežno mednarodno primerjalno študijo o problemu nasilja v šoli;
- razširiti navodila Sveta Evrope za mladinsko politiko, da bi vključevala tudi nasilje, ustrahovanje in nadlegovanje v šolah;
- posebej poskrbeti za promocijo učenja o človekovih pravicah in izobraževanja za demokratično družbo, saj sta to pomembna načina preprečevanja nasilja v šolah in oblikovanja

preprečevalnih ukrepov. V ta namen bi morala organizacija poskrbeti, da bi bila obstoječa gradiva za učenje o človekovih pravicah in usposabljanje učiteljev dostopna učiteljem in šolam v prevodu;

- čimprej pripraviti in razdeliti priročnik o izvajanju strategij preprečevanja nasilja v šolah, na podlagi raziskave, posvetovanja in ugotovitev integriranega projekta »Odzivi na nasilje v vsakdanjem življenju«.

Od nacionalnih oblasti zahtevamo:

- da promovirajo spoštovanje učiteljskega poklica ob vsaki priložnosti in se zavežejo k nudenju trajne pomoči za reševanje problemov in napetosti v učilnicah;
- da zagotovijo, da postane preprečevanje in obravnava nasilja v šolah osrednji del vsake nacionalne mladinske politike;
- da podprejo to področje v nacionalni mladinski politiki z aktualnimi raziskavami o nasilju v šolah in oblikovanjem nacionalnega akcijskega načrta;
- da zagotovijo trajno strategijo za preprečevanje nasilja in v ta namen ustanovijo nacionalna nadzorna telesa, kjer jih še ni, in jih usposobijo za nudenje pomoči in podpore lokalnim partnerjem;
- da sprejmejo primerne finančne ukrepe za podporo oblikovanja in primerne delovanja lokalnih partnerstev.

Lokalne in regionalne oblasti bi morale:

- vključiti preprečevanje nasilja v šoli v svoj redni program preprečevanja nasilja v vsakdanjem življenju;
- izvajati mladinske politike, ki vključujejo sodelovanje in posvetovanje z mladimi v lokalnem in regionalnem demokratičnem življenju;
- podpreti oblikovanje strategij za preprečevanje nasilja in lokalnih partnerstev v dejanskem in finančnem smislu;
- zagotoviti, da bo osnovno in dodatno usposabljanje učiteljev zajemalo večšine, ki jih rabijo za reševanje nasilja in sporov v razredu, vključno z učenjem o človekovih pravicah, neformalnimi izobraževalnimi pristopi, strategijami obravnave sporov in družbeno komunikacijo.

Šolskim ustanovam priporočamo:

- da v šolski program uvedejo načine za preprečevanje nasilja in pobude ozaveščanja;
- da poskrbijo za demokratično delovanje šol, predvsem s priznavanjem primerne mesta učencem oz. dijakom in njihovim staršem;
- da podprejo učitelje in učence oz. dijake v skupnih akcijah za preprečevanje nasilja v šoli;

- da omogočijo formalno in neformalno medvrstniško izobraževanje v šoli, saj je vpliv vrstnikov zelo pomemben v življenju mladih in nudi resnične ter kredibilne alternative nasilju in družbenemu poveičevanju le-tega;
- da se pri preprečevanju nasilja povežejo z lokalnim okoljem.

Mladinske organizacije bi morale:

- s šolami vzpostaviti partnerstva, ki bi omogočila večje upoštevanje mnenj in sodelovanje mladih ter promocijo neformalnega izobraževanja o programih in strategijah za preprečevanje nasilja.

5. Urbano nasilje in mladi

Urbana okolja lahko posamezniku po eni strani ponudijo zelo dobre možnosti, da razvije svoje potencialne, po drugi strani pa se v tem istem okolju srečujemo tudi z višjo stopnjo nasilja, kar vsekakor tudi vpliva na življenje. Ravno mladi pa so simbol teh dveh skrajnosti – živahnosti mestnega življenja in groženj, ki prežijo na mestnih ulicah. Nedvomno moramo tudi v tem primeru preseči takšne poenostavljene predstave, vendar pa ne smemo prezreti dejstva, da se številne oblike nasilja, s katerimi so mladi tako ali drugače povezani, dogajajo v okvirih urbanega življenja. Npr. kazniva dejanja, storjena iz sovraštva, in zločini povezani z diskriminacijo, nikakor sicer niso izključno urbani, se pa najpogosteje pojavljajo v multikulturnih mestih in okoljih, kjer je »drugačnost« vidna in pomeni ranljivost. Številne oblike nasilja, ki vključujejo mlade kot žrtve, storilce, pa tudi kot aktiviste proti nasilju, so močno povezane z različnimi oblikami socialne izključenosti, ki je v velikih mestih in krajih še toliko bolj očitna. Svet Evrope je pod okriljem projekta »Odzivi na nasilje v vsakdanjem življenju demokratične družbe« objavil številne dokumente, v katerih je podrobno predstavljeno, kako je urbana socialna vključenost povezana s kriminalom in nasiljem. Kot navaja priročnik »Preprečevanje kriminalitete v urbanih okoljih: priročnik za lokalno samoupravo¹³«:

Številne oblike nasilja, ki vključujejo mlade kot žrtve, storilce, pa tudi kot aktiviste proti nasilju, so močno povezane z različnimi oblikami socialne izključenosti, ki je v velikih mestih in krajih še toliko bolj očitna.

»Velika mesta so bila vedno prizorišče gospodarskega napredka in kulturnih dosežkov, neizogibno pa so tudi okolje, kjer je še močnejše občutiti družbene probleme, kot je kriminal. Zakaj pride do tega? Splošno znano je, da so osrednji vzroki kriminala brezposelnost in težave pri zagotavljanju ustreznih dohodkov ali življenjskih pogojev na zakonit način; ponuja se več priložnosti za kazniva dejanja, zmanjšan je družbeni nadzor; družbeno prikrajšanje in izključenost; monotono ali razpadajoče fizično okolje; neprimerni bivalni pogoji...« (2002, str. 9).

Ta trditev sicer le pojasnjuje splošno znana dejstva, pa vendarle številne razprave o varnosti in pravu, ki trenutno potekajo v evropskih državah, na rob odrivajo primerne analize družbenih okoliščin v prid različnim oblikam populistične retorike. Zapletenost celotne slike v različnih evropskih okoljih seveda presega okvirje tega dokumenta, jasno pa je, da so zaskrbljenost nad terorizmom in varnostjo, napete razprave o priseljevanju in splošne populistične razprave o »miru in redu« med seboj povezane. Vpliven položaj

¹³ *Urban crime prevention: a guide for local authorities*

populističnih in skrajno desničarskih strank v številnih evropskih državah niso pripeljali le do asocialnega poudarjanja »odgovornosti posameznika«, ampak tudi do predvidljivega zasuka k represivnim pristopom, kot so poudarjanje povečanja policijske prisotnosti in policijskih pooblastil, strožje zaporne kazni »kot opozorilo« in splošno zaostrovanje razmer. V nekaterih primerih je to pripeljalo do izrazitega dodatnega omejevanja mladih s strani policije z določanjem novih prekrškov – eden takšnih skrajnih primerov je npr. prepoved »zbiranja mladih na stopniščih«, ki jo je uvedlo francosko ministrstvo za notranje zadeve¹⁴. Nagibanje v smeri represije namesto preprečevanja še zaostrojuje narava volilnega ciklusa, pri katerem dajejo kratkoročne in močno razvpite kaznovalne pobude večji občutek varnosti, kot dolgoročna zaveza k preprečevanju, partnerstvu in socialnemu vključevanju.

Vendar tudi najbolj represivne pristope spremlja določena oblika preventivnih strategij. To dokazuje zavedanje o omejeni trajnosti povečanega nadzora, povečane policijske prisotnosti in zapornih kazni. In ravno to je ključno spoznanje, namreč, da represija ni prava rešitev problema, ampak da morajo uspešni pristopi k zmanjšanju in preprečevanju nasilja vključevati mlade kot partnerje in izvajalce politik, ki poudarjajo socialno kohezijo in vključenost. To temeljno priporočilo potrjuje tudi poglobljena primerjalna študija »Socialna vključenost mladih v zapostavljenih urbanih predelih: navodila za spopadanje z vzroki nasilja«¹⁵, ki analizira pristope k socialnemu vključevanju mladih v zapostavljenih urbanih predelih v šestih različnih soseskah¹⁶ in ugotavlja skupne vzorce prikrajšanja, izključenosti in nasilja, ki presegajo razlike v družbeno-političnem in lokalnem okolju. Mladi – z njimi so se posvetovali kot z deležniki v njihovem družbenem okolju – so zahtevali, da je nasilje v njihovih urbanih razmerah bistveno bolj zapleteno, kot to kažejo stereotipi o mladoletniški deviantnosti, ki so široko razširjeni. Poročilo opozarja predvsem na »nasilje odraslih« v obliki nasilja v družini, zlorabo drog in alkohola, etnične napetosti in policijsko ustrahovanje, ki so mu izpostavljeni številni mladi.

¹⁴ Jon Henley, »Sarkozy, the speedy saviour«, The Guardian, sredo, 11. decembra 2002.

¹⁵ *Social Inclusion of Young People in Disadvantaged Urban Areas: Guidelines for tackling the causes of violence*

¹⁶ Izbrane soseske so španska četrt Neaplja, El Raval v Barceloni, Slotvaard v Amsterdamu, Derwent v Derbyju, Fakulteta v Sofiji in južno okrožje Moskve. Glej Soto Hardiman, Paul (2003), *Social Inclusion of Young People in Disadvantaged Urban Areas: Guidelines for tackling the causes of violence*. Končno poročilo oddelku Sveta Evrope za socialno kohezijo.

↓

Uspešni pristopi k zmanjšanju in preprečevanju nasilja morajo mlade vključevati kot partnerje in izvajalce politik, ki poudarjajo socialno kohezijo in vključenost.

Študija nadalje ugotavlja, da je stopnja revščine in neuspeha v izobraževanju v vseh obravnavanih okoljih višja od mestnega povprečja, hkrati pa je to okolje pogosti cilj migracijskih tokov. Ob vseh teh ugotovitvah seveda ni presenetljiv podatek, da vlada v teh soseskah velika gospodarska zmeda zaradi hegemonistične globalizacije in da prevladujejo slabo plačane službe »fleksibilnega« storitvenega sektorja v situaciji, ko »tudi izobraževalni sistem izgubi svojo sposobnost, da bi omogočil dostop do boljše plačanih služb«. Socialno izključenost mnogih mladih še pogloblja negotovost glede zaposlitve in močno razširjena odvisnost od socialnih podpor. Poročilo poudarja: »Vse študije primerov opozarjajo na razliko med »biti reven« – kar je mogoče popraviti, tako da zaslužiš več denarja – in »biti izključen« – kar ustvari globok prepad med prizadeto osebo ter glavnimi institucijami in običaji v družbi.«¹⁷

Izključevanje možnosti spremlja marginalizacija »problematičnih« predelov. Splošen proces v takšnih soseskah je, da se odselijo vsi, ki si to lahko privoščijo, kar seveda neizogibno pripelje do še dodatnega poslabšanja obsega in kakovosti storitev ter udobja, ki so v teh okoljih na voljo. Tako so npr. urbani sociologi zaznali tendence v smeri urbanega »prostorskega izločevanja« zaradi upravljanja medsebojnih vplivov med »kulturami izobilja in revščine«. ¹⁸ Mednje sodijo povečanje nadzora, ograjevanje stanovanjskih območij in privatizacija javnih prostorov. To povečuje socialno izključenost, predvsem pa izključuje in stigmatizira mlade ter daje vtis, da prav oni poosebljajo nevarnost v urbanih okoljih. Svet Evrope pri oblikovanju novih politik poudarja, da je potrebno stanovanjska vprašanja in kriminal obravnavati povezano; enako to velja za oživiljanje mest in načrtovanje javnih prostorov in ulic ter urejanje mestnega prevoza za zmanjševanje kriminala. Pri obravnavi nasilja in mladih, pa ta priporočila sledijo stališčem, predstavljenim v poročilu analize »Socialna vključenost mladih«¹⁹, namreč da morajo biti mladi v središču vsake pobude – od njihovega začetka do oblikovanja mladinske strategije, temelječe na sodelovanju in celovitem načrtovanju.

↓

Če želimo, da so pobude kredibilne, realne in dajejo »občutek lastništva«, morata biti posvetovanje in resen dialog temelj, na katerem so te pobude zgrajene.

»Vzroki nasilja in kriminala so zapletena posledica fizičnih, psiholoških, socialnih in gospodarskih dejavnikov, če le-te obravnavamo v okviru preventivnih pristopov temelječih na pravicah. Noben od nos ni enodimenzionalen – nasilje in kriminal se bohوتا v okoljih mnogovrstnega prikrajšanja. Zato morajo tudi reakcije nanje vključevati različne sektorje, biti morajo celovite in holistične.« (str. 8).

¹⁷ Povzetek, str. 2.

¹⁸ Stevenson, Nick (2003), *Cultural Citizenship, Cosmopolitan Questions*. Open University Press, str. 58.

¹⁹ *Social Inclusion of Young People*

Navodila za pripravo strategij, ki naj bi pomagale krepiti socialno kohezijo mladih in s tem tudi preprečevale urbano nasilje, naj bi temeljile na naslednjih elementih: usposabljanje mladih, decentralizacija, integrirano oblikovanje politik in njihovo izvajanje ter partnerstvo in vrednotenje projektov. Te temeljne elemente na kratko obravnavamo v naslednjih podpoglavjih in ponujamo priporočila ključnim soudeležencem.

---> 5.1. USPOSABLJANJE MLADIH

Podobno kot v priporočilih ostalih poglavij je tudi pri oblikovanju strategij v stanovanjskih soseskah bistvenega pomena resnično usposabljanje in krepitev vloge mladih. Posvetovanje in pristen dialog ne smeta biti le luksuz, opcijski dodatek ali zgolj faza v procesu, ampak mora to biti temelj vsake pobude, če želimo zagotoviti njihovo kredibilnost, realnost in dati mladim »občutek lastništva«. Osrednji del takega procesa je posvetovanje z mladimi in njihovo vključevanje, da jim je kot lokalnim deležnikom omogočeno, da prispevajo svoja mnenja, ki jih potem skupaj z mnenji drugih deležnikov iz lokalnega okolja vključijo v celotno strategijo. Glavni nauk kvalitativne raziskave, ki je bila del projekta ob pripravi poročila »Socialna vključenost mladih«²⁰ je, da različni ljudje različne probleme različno razumejo in doživljajo. Zato lahko kakovostne ukrepe oblikujemo le s trajnim in obsežnim dialogom. Na kratko: strategije – osredotočene na mlade – je mogoče resnično oblikovati le, če so holistično osredotočene na mlade in upoštevajo njihove potrebe, mnenja, družbeni kapital, strategije družbenega in ekonomskega preživetja ter potencialne mladih ljudi, ki so jim namenjene. Dodaten vidik strategij usposabljanja, na katerega opozarjajo številna poročila in pričevanja iz prakse, pa je, da morajo strategije potekati v okviru vnaprej dogovorjenih pričakovanj, pravic in odgovornosti. Zgoraj omenjeno poročilo poudarja, da je to ključni element, ki odloča o preobratu iz države blaginje (v kateri so uporabniki okarakterizirani kot pasivni prejemniki) v *družbo blaginje*, v kateri so državljani »*usposobljeni za prevzemanje odgovornosti – individualne in kolektivne – za oblikovanje lastne prihodnosti. Oni in ne le država morajo oblikovati socialno politiko.*« (str. 8).

Na podlagi te analize, bi morale mednarodne institucije, nacionalne in lokalne oblasti in mladinske organizacije upoštevati:

→ da kriminala, v katerega so vključeni mladi v urbanih območjih, ni mogoče odpraviti s kratkoročnimi represivnimi ukrepi, niti se z njim ni mogoče uspešno spopasti z urbanih programi, katerih osrednji del ne predstavljata sodelovanje in usposabljanje mladih;

²⁰ *Social Inclusion of Young People*

- da zahteva socialna vključenost mladih v prikrajsanih urbanih okoljih celovite in večsektorske pristope, ki temeljijo na partnerstvu, dolgoročnem delu in vrednotenju projektov, ter maksimalno še učinkovito decentralizacijo.

Nacionalne oblasti pozivamo:

- naj uvedejo celovite politike, ki bodo obravnavale mlade kot deležnike v svojih družbenih okoljih in upoštevale, da je usposabljanje mladih temelj za smiselne lokalne strategije;
- naj ponudijo podporo lokalnim oblastem pri oblikovanju in podpori partnerstev, da bodo le-ta v prikrajsanih soseskah lahko delovala varno in kredibilno.

Lokalne oblasti morajo:

- podpreti oblikovanje celovitih lokalnih pobud, ki bodo temeljile na dialogu in sodelovanju vseh deležnikov. Pri teh pobudah je treba paziti, da ne vzbujajo napačnih pričakovanj;
- graditi dialog s podporo prostorov in možnosti za sodelovanje med deležniki in mrežami, ki so del socialne pomoči;
- vlagati v aktivnosti, ki jih predlagajo mladi in njihove socialne mreže, in katerih cilj je grajenje samozavesti, avtonomije in individualne ter kolektivne sposobnosti za delovanje v družbi in na trgu dela;
- spodbujati, da javne zgradbe in prostori postanejo kraji za sodelovanje in kulturno izražanje, ne pa območja, iz katerih bi morali mlade »odstraniti«.

Mladinske organizacije in pobude bi lahko:

- oblikovale aktivnosti in projekte s sorodnimi pristopi k usposabljanju mladih kot odziv na potrebe in naravo mladih, ki v njih sodelujejo;
- izobraževale in sodelovale pri usposabljanju uličnih vzgojiteljev, mladinskih mentorjev in drugih delavcev, ki bi skušali pritegniti k sodelovanju tiste mlade, ki jih običajna mesta in oblike mladinskega druženja ne pritegnejo ali pa se počutijo iz njih izključeni.

---> 5.2. DECENTRALIZACIJA, OBLIKOVANJE IN IZVAJANJE CELOSTNIH POLITIK

Poudarjanje *celostnega* pristopa v strategijah, o katerih teče tukaj beseda, je nedvomno odvisno od procesov decentralizacije, ki povečujejo sposobnost mladih, lokalnih oblasti ter združenj in pobud v soseskah za oblikovanje in izvajanje uspešnih strategij. Vendar pa že omenjeno poročilo o socialni vključenosti mladih ugotavlja, da je v okviru obravnavanih področij obseg decentralizacije odločanja

in financiranja, ki sta prenesena na lokalno raven, še vedno zelo skromen. Študija sicer predstavlja nekaj inovativnih pristopov, vendar ugotavlja, da so osrednje javne službe, ki tvorijo socialno kohezijo – socialna varnost, izobraževanje in zdravstvo – še vedno večinoma pod nadzorom pristojnih nacionalnih ministrstev. Horizontalno sodelovanje lokalnih udeležencev je bistveno težje, če »vertikalne poti podpore« (vodenje in podpora od zgoraj navzdol s strani pristojnih nacionalnih oddelkov) niso jasne, so brez vizije in jih še dodatno otežuje medministrsko rivalstvo ter boj za sredstva. Poleg tega morajo v okviru vertikalne podpore politične stranke doseči dolgoročna soglasja in obveze. Resnične spremembe zahtevajo dolgoročne cikle načrtovanja, izvajanja in vrednotenja projektov, vendar jih ogrožajo politično tekmovanje, spreminjanje politik in njihovo pretirano prekrivanje in podvajanje. Temu navkljub poročilo jasno poudarja, da je integracija močno prisotna, ko gre za pobude na področju represivnih politik, relativno pomanjkljiva pa na področju preventivnih aktivnosti. Hkrati poročilo na splošno ugotavlja, da je velik del ukrepov osebne socialne pomoči reaktiven in da bi morali oblikovati in finančno podpreti strateške pristope, ki so usmerjeni v prihodnost.

Tako učinkovita vertikalna podpora kot tudi sodelovanje lokalne ravni sta ključna za obnovo urbanih območij kot dejavnika v krepitvi socialne kohezije. Poročilo predlaga, da bi morali obnovo urbanih območij zasnovati v povezavi s socialno politiko in sprejeti predvsem jasno družbeno in gospodarsko vizijo ter strategijo za prikrajšane skupnosti. To je še posebej pomembno na tistih območjih, kjer dolgoročna obveza o socialni koheziji zajema obvezo glede podpore in storitev na področju zaposlovanja, izobraževanja in zdravstva, ki so večinoma izven nadzora lokalnih skupnosti. Lokalne oblasti sicer imajo izkušnje in možnost posredovanja, vendar pa določene strategije – predvsem ko gre za stanovanjska vprašanja in razvoj mest – vključujejo velike stroške in obvezo o dolgoročnih vlaganjih. Zato pomeni vključenost in sodelovanje oblasti tudi obstoj učinkovitih vertikalnih poti podpore, ki delujejo v jasnih okvirih in služijo kot nujna dopolnitev k strategijam lokalnih deležnikov.

V okviru mladinskih združenj, klubov in pobud obstajajo številni projekti, ki se spopadajo s posledicami socialne izključenosti v urbanih okoljih in predvsem s posledicami nasilja in vključujejo mlade kot socialne nosilce projektov. Ti projekti ter znanje in izkušnje, ki iz njih izhajajo, so neprecenljiv vir za posvetovanje in partnerstva za lokalne in regionalne oblasti. To velja še posebej za projekte, ki se spopadajo s kriminalom tolpa v urbanih območjih. O tolpah se pogosto govori zelo senzacionalistično in v mnogih evropskih družbah je njih in njihove subkulturne ali emocionalne identitete ter aktivnosti, ki se jim pripisujejo, obkrožala prava moralna

Osrednje javne službe, ki tvorijo socialno kohezijo – socialna varnost, izobraževanje in zdravstvo – so pretežno še vedno pod nadzorom pristojnih nacionalnih ministrstev.

panika. Ne glede na to pa priteguje nasilje tolpa v evropskih mestih znova vse večjo pozornost in številne mladinske pobude so prave za sodelovanje v projektih, ki potekajo na več ravneh in vključujejo več partnerjev in so bistveni za ukrepanje v tovrstnih zapletenih urbanih situacijah. Poročilo o socialni koheziji, mladih in preprečevanju nasilja pa kritično opozarja, da se aktivnosti nevladnih organizacij vse pre pogosto podpira le kot pilotske projekte ali kot nadomestke za pomanjkljivosti socialnih služb. Odvisnost od pilotskih projektov in podpora kratkoročnih pobud pa lahko pripeljeta do pomanjkanja zagona, razočaranj, izčrpanja in boja za sredstva.

Da bi mladim ponudili jasne in kredibilne poti iz socialne izključenosti, bi se morale mednarodne institucije, nacionalne in lokalne oblasti ter mladinske organizacije in pobude zavedati:

- da vodenje od zgoraj navzdol podpira razvoj in trajnost lokalnih strategij, ki vključujejo različne deležnike, in aktivnosti osredotočene na mlade;
- vloge, ki jo imajo mladi in njihove pobude v preprečevanju urbanega nasilja in kriminala, ter jih vključevati kot partnerje in se z njimi posvetovati o odločitvah, ki zadevajo njih in njihova urbana prizorišča.

Nacionalne oblasti pozivamo:

- da uvidijo, da zahteva dolgoročna narava socialne pomoči jasno in nedvoumno podporo, celovito sodelovanje različnih oddelkov in odgovoren prevzem obveznosti za daljše obdobje od volilnega;
- da razjasnijo vertikalne poti podpore in koordinacije za krepitev horizontalnega sodelovanja in integracije;
- da skupaj z lokalnimi deležniki pojasnijo družbeno-gospodarsko vizijo in načrt za prikrajšana območja, v okviru katerih bo obnova urbanih območij del socialne politike in trajna socialna podpora osrednji del dolgoročne strategije.

Lokalne oblasti bi morale:

- zagotoviti, da začno socialne službe oblikovati v prihodnost usmerjene strategije, čeprav se ukvarjajo z nujnimi problemi, ki zahtevajo reaktivno delovanje;
- jasno načrtovati cilje in obseg pilotskih projektov, da bi preprečili, da prevzamejo ti projekti »psevdo-strukturno« vlogo.

Mladi in njihove organizacije bi morali:

- poskrbeti za opredelitev načinov in pogojev, pod katerimi se jih vključuje v lokalne strategije, ter lobirati, za to da bi postala mladina osrednji del pri oblikovanju vseh tovrstnih aktivnosti;
- zagotoviti, da pilotski projekti, v katere se vključijo, odigrajo jasno vlogo v vnaprej dogovorjenem časovnem obdobju.

5.3. PARTNERSTVO IN OVREDNOTENJE PROJEKTOV

Partnerstva niso le bistvenega pomena v prizadevanjih za socialno kohezijo, ampak jo lahko – če so dobro vodena – že sama po sebi krepijo. Partnerstva, ki so transparentna, reflektivna in dobro podprta, promovirajo občutek lokalnega lastništva, to pa prinaša trdnost. Partnerstvo mora biti zato osrednji del projektov in celovitih strategij, ki vključujejo več deležnikov, hkrati pa ne sme biti le preimeno- vanje že obstoječih projektov in hierarhij. Cilji, pravila sodelovanja, pravice in odgovornosti partnerjev morajo biti transparentne in vna- prepj dogovorjene. Že v fazi oblikovanja partnerstva pa mora biti za- gotovljeno tudi osrednje sodelovanje mladih v projektu. To zahteva premišljeno oblikovanje partnerstva, v katerem so vloge znotraj in odgovornosti do partnerstva ter do vseh sodelujočih jasne, kjer vla- da ravnatežje med upravičenji lokalne ravni in institucij in kjer so tehnike dela prilagojene različnim partnerjem, ki sodelujejo.

Partnerstvo je način za doseganje zastopstva različnih strani v pro- jektu, je pa tudi pragmatičen način za izkoriščanje znanja in izku- šenj različnih skupin v lokalni skupnosti, nevladnih organizacij in pobud, ki jih vodijo mladi. Predvsem delo s problemi mladih, ki živijo v prikrajšanih urbanih okoljih, zahteva dolgoročno partners- tvo med javnim sektorjem in vrsto ustreznih skupin ter mrež. Pou- dariti moramo, da partnerstvo ne zajema le posvetovanja ali pre- našanja izvajanja na nekoga drugega. Pomeni celovito vključeva- nje v opredeljevanje ciljev, oblikovanje in izvajanje strategij ter so- delovanje v ovrednotenju projektov. To pomeni tudi, da morajo nevladne organizacije obveznosti, ki izhajajo iz partnerstva, jemati resno, predvsem glede transparentnosti in odnosov z drugimi predstavniki skupnosti.

Poročilo »Socialna vključenost mladih«²¹ opozarja, da sta v pri- krajšanih urbanih okoljih zasnova in izvajanje ovrednotenja pro- jektov v okviru partnerstev in njihovih strategij zelo pomembna.

»Obstaja veliko pomanjkanje ovrednotenij strategij za krepitev so- cialne kohezije med mladimi, vezanih na mesto. Prav tako ni ana- liz vplivov, ki jih imajo te strategije na raven nasilja. To pomanjka- nje, ki ga je moč zaznati v veliki večini lokalnih ekonomskih in so- cialnih razvojnih strategij, je ena glavnih ovir za širitev in širšo upo- rabo rezultatov. Tako lahko pokažemo le na vrsto dobrih praks in obetajočih rezultatov, ne moremo pa vedeti ali ti rezultati upravi- čujejo porabo porabljenih sredstev in pod kakšnimi pogoji bi bilo mogoče izkušnje uporabiti v drugih primerih.« (povzetek, str. 11).

Partnerstva, ki so transparentna, reflektivna in dobro podprta, promovirajo občutek lokalnega lastništva, to pa prinaša trdnost.

²¹ Social Inclusion of Young People

Poročilo še pojasnjuje, da mora prevladujočo izbiro kvantitativnih indikatorjev učinka dopolnjevati tudi kvalitativno ovrednotenje socialnega učinka, saj dajejo ti podatki precej bolj natančno sliko o učinkih, uspehih, posledicah in problemih, ki jih je treba vključiti v nove strategije. Poleg tega je sodelovanje v procesu ovrednotenja projekta osrednji del partnerstva in ne sme biti omejeno le na določena področja znanja. Lastništvo nad projektom in partnerstvom vključuje tudi možnost prispevati in vplivati na način, kako bo projekt ocenjen.

Nacionalne vlade pozivamo:

→ naj priznajo potrebo po tem, da morajo imeti mladi, nevladne organizacije in predstavniki lokalnih skupnosti bistveno vlogo v partnerstvih za krepitev socialne kohezije, zato morajo priskrbeti sredstva, ki so potrebna zato, da bodo lahko ta partnerstva bolj dolgoročno zastavljena.

Lokalne oblasti bi morale:

→ zagotoviti, da projekti, v katerih sodeluje več deležnikov, že od vsega začetka vključujejo tudi mlade, poleg tega pa bi morali oblikovati takšne partnerske strukture in procese, ki upoštevajo potrebo po vključevanju različnih udeležencev in skupnosti;

→ zagotoviti transparentnost partnerstev z določitvijo in nadzorom jasnih ciljev, pogojev sodelovanja, pravic ter odgovornosti;

→ upoštevati, da je ovrednotenje projektov bistvenega pomena tako za učinkovito izvedbo strategij kot tudi za kredibilnost in delitev lastništva nad temi strategijami in partnerstvi.

Mladi in njihova združenja bi morali:

→ lobirati za lastno vključevanje v osrednji del lokalnih partnerstev in prevzeti aktivno vlogo pri oblikovanju njihovih usmeritev, ciljev in načina dela;

→ zagotoviti, da je njihovo sodelovanje v partnerstvu transparentno in vključuje redno komunikacijo z in s strani njihovih članov ter mladih nasploh.

---> 5.4. NASILJE NA IN OB ŠPORTNIH PRIZORIŠČIH

V preteklih letih so primeri huliganstva in nasilja na pomembnih nogometnih tekmah znova usmerili pozornost javnosti na problem nasilja na in ob športnih prizoriščih. Analize te vrste nasilja so zapletene in se razlikujejo glede na različne družbeno-kulturne okoliščine. Deljena pa so mnenja o tem, v kolikšni meri in na kakšen način se v načrtovanem in tudi spontanem nasilju v skrajni obliki izrazita navijaštvo in občutek pripadnosti v sicer razdrobljeni in individualizirani družbi. Medtem ko biti navijač ni trajna ampak

občasna identiteta, ki se izraža ob druženju na skupnih športnih obredih, pa jo v primerih s športom povezanega nasilja lahko povežemo tudi z izražanjem nacionalističnih ali rasističnih čustev in politik. Obstajajo dokazi tudi o nepresenetljivih povezavah med konzumiranjem drog in alkohola ter nasiljem, ki je v situaciji, ko so čustva in napetosti povečani, že prisotno. S temi dimenzijami nasilja, povezanega predvsem z nogometom, pa se zagotovo prekriva tudi že omenjeno javno izkazovanje agresivne moškosti.

Trenutni pogledi na tovrstno nasilje in partnerstva, potrebna za spopadanje z njim, opozarjajo, da nasilja ni mogoče preprosto pregnati iz športnih prizorišč. Medtem ko je varnost na prizoriščih v mnogih državah dobro urejena in jo pomagajo zagotavljati tudi mednarodne mreže, pa bi zgolj s preganjanjem nasilja iz prizorišč to nasilje lahko le prestavili v okolje družine in urbanih prostorov, predvsem okoliša stadionov in mestna središča. Zato se je treba z nasiljem, povezanim s športom, spopasti preko različnih preventivnih strategij in partnerstev, ki so že bila predstavljena v tem poglavju. Taka partnerstva v nekaterih primerih že vključujejo vodstvo prizorišč, športne klube, lokalne skupnosti in oblasti, ustrezne organe policije, ministrstva za šport in/ali kulturo ter predvsem navijače in navijaške klube ter združenja, ki delajo z mladimi navijači. Preventivne strategije se osredotočajo na varnostne ukrepe ter socialno-izobraževalne tehnike, ki vključujejo klube, podpornike in ustrezne skupnosti. Predvsem za slednje že obstajajo tehnike povečane varnosti za spopadanje s spontanim nasiljem ter vnaprej načrtovanim skupinskim nasiljem. Manuel Comeron v publikaciji »Preprečevanje nasilja v športu«²² poudarja, da so se na področju varnosti, tako na nacionalni kot tudi na mednarodni ravni, v zadnjem desetletju že razvile pomembne izkušnje:

»Od tragedije v Heyselu je bilo opravljenega izredno veliko dela, tako v državah kot tudi preko mednarodnega sodelovanja, predvsem na področju policijske dejavnosti, infrastrukture, nadzora gledalcev in video nadzora, organizacije (prodaja kart) in zakonodaje. V nasprotju s tem pa na področju preprečevanja nasilja in izobraževalnih ali družbenih aktivnosti na lokalni ravni, mednarodni, predvsem na evropski ravni ni bilo veliko narejenega in tu ostaja še precej dela.« (str. 13).

Številne evropske organizacije in mreže, pa tudi Svet Evrope si prizadevajo, da bi poudarili pomen socialno-izobraževalnih strategij, kjer so navijači vključeni kot partnerji strategij in ki poudarjajo pristop k preprečevanju nasilja, predstavljen tudi v tem poročilu.

Preventivne strategije se osredotočajo na varnostne ukrepe ter socialno-izobraževalne tehnike, ki vključujejo klube, njihove podpornike in ustrezne skupnosti.

²² *The Prevention of Violence in Sports, 2002.*

Ustanovne listine navijačev, s katerimi klubi in navijači sklenejo partnerstvo na temelju jasnih pravic in pričakovanj, so le ena izmed vse pogostejših metod za vključevanje navijačev v preprečevanje nasilja s priznavanjem njihovega prispevka k uspehu in simbolični vrednosti kluba. Kot podrobneje pojasnjuje že omenjeno poročilo »Preprečevanje nasilja v športu«: »/.../ so takšne ustanovne listine pomembne ne le kot javne izjave, ampak zaradi načina, s katerim lahko posvetovalni proces njihovega snovanja resnično krepí odnose med različnimi udeleženci, med klubom ter združenji navijačev.« Izkušnje v Nemčiji in Veliki Britaniji kažejo, da je mogoče na podlagi takšnih partnerstev zasnovati uspešne pobude proti rasizmu. Ne glede na to pa v praksi obstoječe ustanovne listine navijačev zaenkrat še nimajo posebnega vpliva, saj vključujejo le majhen del navijačev, zato potrebujejo podporo nacionalnih in mednarodnih organizacij.

Obstajajo sicer tudi druge izobraževalne in družbene pobude, kot so različne oblike »klubov v skupnosti«, ki si prizadevajo za preprečevanje nasilja in v najboljšem primeru priznavajo, da lahko klubi igrajo trajno vlogo v skupnostih, od koder tudi črpajo njihovo podporo. Novo področje dela v skupnosti so tudi t.i. *usposabljanja navijačev* – proaktivni izobraževalni projekti, ki delajo s skupinami mladih nogometnih navijačev po vzoru medvrstniškega izobraževanja in usposabljanja ob pomoči in podpori ustreznih strokovnjakov. Takšno usposabljanje lahko poteka samo na dan tekme ali pa je zastavljeno bolj dolgoročno. Kot vsi tukaj predstavljeni projekti, ki vključujejo mlade, pa tudi pri tovrstnem usposabljanju ugotavljajo, da »mladi navijači« niso homogena skupina. »V praksi poteka usposabljanje navijačev zelo različno, saj so navijači različnih profilov, pa tudi ker huliganstvo ni enoten pojav... Usposabljanje navijačev mora biti fleksibilen koncept, da ga lahko prilagodimo vsaki konkretni situaciji na terenu glede na lokalne potrebe in specifične nacionalne kulture,« poudarja poročilo »Preprečevanje nasilja v športu«, str. 19. Ta publikacija in spletna stran združenja *Eurofan Fan Coaching Association* nudita celovit pregled različnih pristopov k usposabljanju navijačev in s tem povezanih preventivnih pobud. Splošno sprejeto stališče je, da morajo tovrstne pobude temeljiti na kakovostnem posvetovanju in vključevanju navijaških klubov, kar je bistvenega pomena za oblikovanje primernih okvirov na temelju izkušenj ljudi, ki poznajo šport.

Priloga 1

Aktivnosti in publikacije uporabljene ob pripravi teh priporočil

Learning from Violence

Posvet, 28.–30. oktober 2002, European Youth Centre Budapest, poročilo s posveta »*Learning from Violence*«, Ingrid Ramberg, 2003« [95 strani, na voljo v angleščini, francoščini in ruščini]. ISBN 92-8715085-0

Violence against young women in Europe

Seminar 21.–27. maja 2001, European Youth Centre Budapest, poročilo s seminarja »*Violence against young women in Europe*«, Ingrid Ramberg, 2001 [189 strani, na voljo v angleščini, francoščini in ruščini]. ISBN 92-871-4834-1

Violence in Schools – a Challenge for the Local Community

»*Local partnerships for preventing and combating violence at school*«, konferenca, 2.–4. decembra 2002, Palais de l'Europe, Strasburg, Svet Evrope; končno poročilo [79 strani, na voljo v angleščini] Council of Europe Publishing. ISBN 92-871-5326-4

Youth Against Violence

Seminar, 15. – 21. oktobra 2001, European Youth Centre Budapest, poročilo s seminarja »*Youth Against Violence*«, Bryony L. Hoskins in Marie-Laure Lemineur, 2002 [88 strani, na voljo v angleščini in ruščini].

Youth Work with Boys and Young Men as a Means to Prevent Violence in Everyday Life

Seminar, 17. – 23. marca 2003, European Youth Centre Budapest, poročilo s seminarja »*Youth Work with Boys and Young Men as a Means to Prevent Violence in Everyday Life*«, Gavan Titley, 2003 [80 strani, na voljo v angleščini]. ISBN 92-871-5324-8

Youth Work with Fan Clubs as a Means to Prevent Violence in and around Sports Arenas

Seminar, 24. – 28. septembra 2003, European Youth Centre Budapest, osnutek poročila s seminarja.

6. KONFERENCA EVROPSKIH MINISTROV ZA MLADINO, KONČNO POROČILO, predvsem »Zaključki okrogle mize »Preventiva in boj proti nasilju v vsakdanjem življenju«.

Kompas – priročnik za učenje mladih o človekovih pravicah, slovenska izdaja DZS, 2005, ostale Council of Europe Publishing [424 strani, v slovenščini ter angleščini, francoščini in ruščini]. ISBN 86-341-3885-2

RESEARCHING VIOLENCE

Srečanje raziskovalcev, 26. – 27. oktobra 2002, European Youth Centre Budapest, prispevki na seminarju raziskovalcev »*Learning from violence – the youth dimension*«, urednica Alana Lentin, 2003 [114 strani, dvojezično angleško-francosko]. ISBN 92-871-5358-2

SOCIAL INCLUSION OF YOUNG PEOPLE IN DISADVANTAGED URBAN AREAS: GUIDELINES FOR TACKLING THE CAUSES OF VIOLENCE

Končno poročilo Direktoratu Sveta Evrope za socialno kohezijo, Paul Soto Hardiman, december 2003.

THE PREVENTION OF VIOLENCE IN SPORT

Manuel Cameron, Council of Europe Publishing, 2002. ISBN 92-871-5037-0

URBAN CRIME PREVENTION: A GUIDE FOR LOCAL AUTHORITIES

Council of Europe Publishing, 2002.

Slovenski prevod: Preprečevanje kriminalitete v urbanih okoljih – Priročnik za lokalno samoupravo, ISBN 961 – 6285 – 26 -2, Izšlo v zbirki SLOVENIJA IN SVET EVROPE šte. 26, Ljubljana 2003

YOUNG PEOPLE: PARTNERS IN PREVENTING VIOLENCE

Konferenca, Svet Evrope, Strasburg 7. – 8. junij 2004. Poročilo s seminarja, Natalie McDonnell.

YOUTH AND EXCLUSION IN DISADVANTAGED URBAN AREAS: ADDRESSING THE CAUSES OF VIOLENCE (*Trends in Social Cohesion No. 8*), Paul Soto Hardiman et. al, Svet Evrope, 2004.

ISBN 92-871-5389-2

Priloga 2: Pripomočki za ovrednotenje projektov

Audit Commission (1999), *Listen Up! Effective Community Consultation*. Audit Commission, London.

Chanan, G., Smithies, J. in Webster, G. (1995), *Local Project Monitoring and Evaluation Scheme*. Community Development Foundation/Labyrinth Training and Consultancy, London.

Patton, M. Q. (1990), *Qualitative Evaluation and Research Methods*. Sage, London.

Strauss, A. in Corbon, J. (1990), *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*. Sage, Thousand Oaks, CA.

T-Kit 3 Project Management (2004), partnerstvo Evropske komisije in Sveta Evrope. <http://www.training-youth.net/site/publications/tkits/tkit3/Tkit3.htm>

United Nations Development Programme (1997). Office of Evaluation and Strategic Planning, *Results-oriented Monitoring and Evaluation. A Handbook for Programme Managers*, OESP Handbook Series, New York, UNDP.

United Nations High Commissioner for Refugees, Inspections in Rossi, Peter H., Freeman, Howard E., Lipsey, Mark (1999), *Evaluation. A Systematic Approach*. New York et al: Sage.

Spletna stran European Evaluation Society:
www.europeanevaluation.org
www.gse.harvard.edu/hfrp/

COUNCIL OF EUROPE CONSEIL DE L'EUROPE

Lokalna partnerstva za preprečevanje nasilja v šoli in boj proti njemu

Svet Evrope
Strasbourg (Francija)
2.-4. decembra 2002
Palača Evrope

Konferenco so organizirali:
Kongres lokalnih in regionalnih oblasti Evrope
Direktorat za mladino in šport
Direktorat za šolsko, izvenšolsko in visokošolsko izobraževanje

Sklepna deklaracija,
sprejeta ob koncu konference

Konferenca je bila organizirana v okviru celostnega projekta Sveta Evrope
»Odgovori demokratične družbe na nasilje v vsakdanjem življenju«

1. Konferenca »Lokalna partnerstva za preprečevanje nasilja v šoli in boj proti njemu« je potekala na sedežu Sveta Evrope od 2. do 4. decembra 2002. Organizirali so jo Kongres lokalnih in regionalnih oblasti Evrope, Direktorat za izobraževanje in Direktorat za mladino in šport. Organizirana je bila kot del celostnega projekta (2002–2004) »Odgovor demokratične družbe na nasilje v vsakdanjem življenju«, ki ga je začel generalni sekretar Sveta Evrope.
2. V razpravah je sodelovala približno 150 udeležencev. Predstavljali so ministrstva za izobraževanje in mladino na nacionalni in lokalni ravni, lokalne in regionalne oblasti, mladinska gibanja, nevladne organizacije civilne družbe in različne lokalne organe drugih nacionalnih ministrstev (za notranje zadeve, pravosodje ...).
3. Razpravljali so o številnih splošnih opažanjih, analizi stanja v različnih evropskih državah ali regijah in približno o tridesetih študijah primerov.
4. Ob koncu razprav so udeleženci sprejeli sklepno deklaracijo, v kateri so ugotovitve razprav in vrsta priporočil različnim udeležencem.

Nasilje v šoli

5. Splošno javno mnenje, zlasti pa vsi pomembni subjekti, so se v zadnjih letih zavedli silovitosti pojava nasilja v šoli, predvsem v zvezi z zelo tragičnimi dogodki, o katerih so obširno poročala množična občila.
6. Ti – na srečo – relativno redki tragični dogodki so v resnici otipljiv izraz milejših nasilnih dejanj, ki pa se pojavljajo pogosteje; težko je določiti, kako pogosta so, nedvomno pa postajajo vse bolj vsakdanja.
7. Povečanje števila nasilnih dejanj je značilno za vse evropske družbe in šolsko področje ni izjema. Trend se spreminja in ne vpliva enako na vse socialne skupine. Vendar pa nasilje slabi demokracijo kot celoto.
8. Vsekakor je treba zagotoviti ustrezno odzivanje, ki pa mora biti dobro uravnoteženo, torej ne pretirano glede na dejanski obseg problema v šolskih okoljih držav članic Sveta Evrope.
9. Nasilje v šoli ni nov pojav, zdi pa se, da se je njegova narava v zadnjih letih zelo spremenila, predvsem na račun tega, da

se šolsko okolje vedno teže ogradi od mnogovrstnih napetosti in težav, ki so značilne za družbo nasploh, zlasti pa za lokalne skupnosti, v katerih so šole.

10. Nasilna dejanja v šoli so zelo različna, segajo od blažjih do zelo resnih primerov: vse je treba primerno obravnavati. Zlasti je treba biti pozoren na vprašanja, povezana s spolom.
11. Razmere v državah članicah so glede na oblike, okoliščine in vzroke nasilja v šoli zelo različne. Kljub temu je bilo doseženo široko soglasje glede potrebe po izvajanju lokalnih partnerstev, ki pa jih je seveda treba urediti tako, da so prilagojena individualnim razmeram.
12. Zdi se potrebno poudariti nekatere osnovne smernice, in sicer:
 - preprečevanje nasilja je ključni vidik izobraževanja za demokratično državljanstvo (strpnost in medkulturni dialog, enakost spolov, človekove pravice, mirno reševanje sporov, človekovo dostojanstvo, nenasilje);
 - mladi morajo biti subjekt in ključni partner pri vseh aktivnostih na tem področju;
 - s krepitvijo ozaveščenosti vseh vpletenih in s preventivnim delom je treba vzpostaviti mehanizme za ukrepanje, še preden se nasilje pojavi;
 - kadar se nasilje pojavi, mora biti na voljo hiter in sorazmeren odzivni mehanizem;
 - vsi udeleženci morajo prepoznati potrebo po ukrepanju in okrepiti svojo dejavno vlogo;
 - na vseh ravneh v skupnostih, pa tudi med njimi, zlasti na evropski ravni, je treba vzpostaviti izmenjavo in dialog;
 - zaščita in skrb za žrtve mora biti prednostna naloga;
 - podpreti je treba družine in njihovo vzgojno-izobraževalno vlogo.

Čemu partnerstvo?

13. Osnovni vzroki nasilja v šoli deloma izhajajo iz zunanjih pojavov, zato mora vsako ukrepanje, zlasti preventivno, poleg različnih elementov iz izobraževalnega sistema povezati tudi vse subjekte iz lokalne skupnosti.
14. Torej je razvoj partnerstev predpogoj za učinkovito kratko-, srednje- in dolgoročno preventivno delo in pomeni dodano vrednost v primerjavi s kakršnim koli, še tako hvalevrednim, posamičnim ukrepanjem katerega koli od udeležencev.

15. Družbena cena nasilja je ogromna, zato je treba s preventivnim ukrepanjem stvarno zmanjšati njegovo pogostost.
16. Načelo partnerstva ne postavlja nujno pod vprašaj pristojnosti in posebnih pravil, ki veljajo za posamezne udeležence, implicira pa preseganje delitve in vzpostavljanje navzkrižnih vezi med strokami udeležencev ali služb.
17. Koncept partnerstva pri preprečevanju nasilja je, splošno rečeno, tudi ključni element vsake tovrstne aktivnosti v demokratičnem okolju, ki spoštuje temeljne vrednote, ki združujejo države članice Sveta Evrope. Graditev partnerstev torej prispeva k usklajenemu delovanju demokratičnih institucij.

Kdo so partnerji?

18. Vsekakor je treba upoštevati različne nacionalne, regionalne ali lokalne razmere; kljub temu pa menimo, da bi bilo primerno, da se na različne načine in v različnem obsegu upoštevajo naslednji partnerji:
 - šolska skupnost v vseh njenih oblikah, zlasti učitelji in njihove organizacije, upravni in vodstveni organi, socialne in zdravstvene službe in vse nepedagoško osebje. Posebno pozornost je treba nameniti vlogi učencev, tudi mlajših, staršev in njihovih predstavnikov;
 - lokalne in regionalne oblasti in njihove različne specializirane službe, zlasti tiste, ki so vključene v preprečevanje nasilja na splošno, socialne službe, policija, regionalne službe za načrtovanje, kulturne dejavnosti ...;
 - vse mladinske organizacije, formalne in neformalne;
 - predstavniki civilne družbe, zlasti nevladnih organizacij s področja kulturnih dejavnosti, neformalnega izobraževanja ali preprečevanja nasilja, ki so osredotočene na določene skupine ali okoliše in verske skupnosti;
 - družbeni, gospodarski in politični prostor na splošno;
 - množična občila, predvsem lokalna in regionalna;
 - predstavniki socialno-raziskovalnih krogov iz akademskega sveta ali posebnih struktur;
 - nacionalne oblasti, vključene v politike izobraževanja, mladine, kulture, socialnih in gospodarskih zadev, zdravja, pravosodja in pregona, regionalnega načrtovanja in urbanizma ter zlasti njihove decentralizirane službe na lokalni ravni.

Elementi, ki jih je treba upoštevati pri pripravi lokalnih strategij ozaveščanja, preventive in ustreznega odzivanja

19. Jasno je, da so koraki za uvedbo teh strategij prepogosto odziv na vidne nasilne dogodke, zato bi bilo v prihodnje primerno, da se take preventivne pobude oblikujejo preden pride do primerov hudega nasilja ali blažjih ponavljajočih se oblik nasilja.
20. Poudariti je treba, da je vsaka strategija s tega področja predvsem sprožilo procesa, ki se bo nujno razvil, ne pa vzpostavljanje formalnih struktur, čeprav je jasno, da so le-te nujne. Zato je treba take strategije načrtovati dolgoročno.
21. Glede na to je merjenje šolske klime in klime v celi skupnosti bistveno. Z analizo, ki na osnovi lokalnih razmer poveže vse partnerje, je treba pragmatično, a celovito določiti različne pojave v lokalni skupnosti, ki lahko povzročijo razvoj nasilja.
22. Primerno bi bilo vzpostaviti sistem kazalnikov za ugotavljanje pojavov, ki takoj ob nastopu lahko povzročijo nasilje (sistemi zgodnjega opozarjanja).
23. Določiti je treba kraje ali forume za izmenjavo informacij, ozaveščanje, opredelitev skupnih ciljev, ocenjevanje in spremljanje stanja. Ohraniti pa je treba precejšnjo prožnost, s čimer se omogoči hitro prilagajanje spremembam v lokalni skupnosti ali novo odkritim problemom.
24. Kadar se ugotovi obstoj pojava, ki lahko privede do nasilja, ali kadar se zaznajo nasilna dejanja, se je treba odzvati hitro, zlasti:
 - podpreti možne ali dejanske žrtve, spodbuditi, da se izrazi-jo, in pomagati, da spet vzpostavijo osebno ravnotežje;
 - storilce nasilnih dejanj jasno opozoriti na pravila, jih uravnoteženo in primerno kaznovati, pri čemer mora biti kazen usmerjena na popravo škode in uvid v storjeno dejanje, ter izreči vzgojne ukrepe;
 - sprejeti ukrepe za obravnavanje temeljnih pojavov, ki povzročijo nastanek vidnih oblik nasilja. Na tem področju je zlasti pomembna vloga širše skupnosti.
25. Pri izvajanju preventivne strategije je pomemben jasen postopek, v katerem so opredeljene vloga in odgovornost vsake osebe ter vloga in odgovornost skupnosti kot celote. V tem smislu je treba preventivno strategijo izvajati v demokratičnem

dialogu, ki spoštuje kulturno, gospodarsko in sociološko raznolikost subjektov. Potrebno je jasno usklajevanje aktivnosti, ki prepreči birokratizacijo in navskrižje interesov. Vključiti je treba tudi usposabljanje vodilnih ljudi.

26. Osrednji del preventivnih strategij je razvoj mehanizmov mediacije. Na določenih točkah lahko vsi udeleženi subjekti prevzamejo vlogo mediatorja, mnogokrat pa je koristno imeti poseben organ ali posameznike, tudi mlade ljudi same, ki imajo nalogo kot mediatorji prisluhniti in posredovati.

OB KONCU RAZPRAVE SO UDELEŽENCI ŽELELI DATI PRIPOROČILA:

državam članicam Sveta Evrope in državam podpisnicam Evropske kulturne konvencije:

naj:

- na nacionalni ravni sprejmejo vse ukrepe, ki lahko pospešijo in spodbudijo razvoj lokalnih partnerstev za preprečevanje nasilja v šoli in boj proti njemu, predvsem s sprejetjem zakonodajnega okvira, ki ustvarja ugodne pogoje, in priznavanjem pomembnosti njihovega razvijanja;
- posvetijo posebno pozornost ustvarjanju ugodnega okolja za razvoj dolgoročnih preventivnih ukrepov;
- sprejmejo primerne proračunske ukrepe za zagotovitev celovite ali delne uvedbe in delovanja lokalnih partnerstev;
- spodbujajo različna ministrstva in zadevne službe na nacionalni, regionalni ali lokalni ravni, da ustvarjalno sodelujejo v lokalnih partnerstvih;
- oblikujejo nacionalne organe, ki spremljajo stanje na nacionalni ravni in nudijo pomoč ali podporo lokalnim partnerstvom;
- preprečevanje nasilja v šoli vključijo v interdisciplinarni okvir izobraževanja in nadaljnjega usposabljanja pedagoških kadrov;
- bodo zlasti pozorni na vpliv množičnih občil na nasilje med mladimi;
- spodbujajo izmenjavo izkušenj in informacij ter razširjanje dobre prakse.

Lokalnim in regionalnim oblastem:

naj:

- preprečevanje nasilja v šoli vključijo v svoje splošne programe preprečevanja nasilja v vsakdanjem življenju;
- spodbujajo svoje različne službe, da prispevajo k oblikovanju strategij za boj proti nasilju v šoli;
- podpirajo razvoj preventivnih strategij, med drugim tudi materialno in finančno;
- izvajajo mladinsko politiko, ki vključuje posvetovanje z mladimi in njihovo sodelovanje v demokratičnem življenju na lokalni in regionalni ravni;
- spodbujajo izmenjavo izkušenj in informacij ter razširjanje dobre prakse.

Šolskim ustanovam:

naj:

- pri uvajanju pobud, tudi in zlasti preden pride do pojavov nasilja, odigrajo svojo vlogo v celoti, tudi tako, da preprečevanje nasilja na primeren način vključijo v kurikulum;
- sprejmejo posebne ukrepe za razvijanje ugodne klime v šolah, s katerimi spodbujajo preseganje razdrobljenosti vlog in funkcij različnih notranjih udeležencev šolskega življenja;
- spodbujajo, da se šole odpirajo skupnostim, v katerih delujejo;
- zagotovijo demokratično delovanje šol, predvsem priznavanje legitimnega položaja učencev in njihovih staršev.

Mladinskim organizacijam:

naj:

- s svojimi izkušnjami in znanjem pomagajo pri preventivnem delu;
- skupaj z drugimi lokalnimi partnerji spodbujajo usposabljanje ali aktivnosti za ozaveščanje o pomenu preventive;
- delujejo pri razvijanju mladinske politike na lokalni ravni, ki bo vključevala tudi najmlajše.

Lokalnim in regionalnim množičnim občilom:

naj:

- uravnoteženo pišejo in poročajo ne le o nasilnih dejanjih, ampak tudi o pozitivnih ukrepih za preprečevanje nasilja ali oza-veščanje, ki tudi zaslužijo javno pozornost;
- sodelujejo pri usposabljanju učencev, učiteljev, staršev in celot-
ne pedagoške skupnosti na področju javnih občil in etike.

Svetu Evrope:

naj:

- nadaljuje z delom, začetim na tej konferenci, zlasti tako da:
- objavi in široko razširi poročilo konference in to sklepno dekla-
racijo;
- hitro pripravi priročnik za izvajanje strategij preprečevanja nasi-
lja v šoli, ki bo temeljil na navedenih ugotovitvah in vključeval
vrsto primerov dobre prakse;
- dokonča module usposabljanja udeležencev, zlasti učiteljev,
mladinskih voditeljev, staršev in različnih lokalnih subjektov;
- pripravi osnutek priporočila odbora ministrov o partnerstvu za
preprečevanje nasilja v šoli in pri tem poveže tri organe, ki so
sodelovali pri organizaciji te konference;
- posebne elemente, obsežene v preprečevanju nasilja na šoli,
vključi v splošne sklepe, ki bodo sprejeti ob koncu celostnega
projekta »Odgovori demokratične družbe na nasilje v vsakda-
njem življenju«, predvsem v zvezi z izvajanjem splošne preven-
tivne politike;
- prizna vlogo, ki jo ima v okviru celovitega projekta izobraževanje
pri razvoju mrež za opazovanje nasilja v vsakdanjem življenju;
- nadaljuje že začeto delo na področju javnih občil in nasilja,
predvsem v zvezi z materiali za mlade (vzgoja za medije, etične
smernice, vpliv javnih občil na vedenje);
- organizira posebne aktivnosti na tem področju in pri tem upo-
števa posamezne značilnosti različnih evropskih držav ali regij
(zlasti jugovzhodne Evrope);
- okrepi delovne odnose z drugimi mednarodnimi organizacijami
(npr. UNESCO in UNICEF) za doseganje sinergij, zlasti z razširja-
njem izkušenj in dobre prakse ter analizami vzrokov nasilja v šoli.

COUNCIL OF EUROPE CONSEIL DE L'EUROPE

Vseevropska prepoved fizičnega kaznovanja otrok

PARLAMENTARNA SKUPŠČINA SVETA EVROPE
PRIPOROČILO 1666 (2004)

Parliamentary Assembly
Assemblée parlementaire
Recommendation 1666 (2004)
Europe-wide ban on corporal punishment of children

1. Parlamentarna skupščina ugotavlja, da morajo države, v skladu z določili Evropske socialne listine in njeno revidirano izdajo, prepovedati vse oblike telesnega in ponižujočega kaznovanja ali ravnanja z otroki. Pet držav članic je kršilo ta določila, saj niso učinkovito prepovedale vseh oblik telesnega kaznovanja. Na isti osnovi so bile vložene skupne pritožbe tudi proti petim drugim državam.
2. Skupščina tudi ugotavlja, da je Evropsko sodišče za človekove pravice z nekaterimi sodbami ugotovilo, da fizično kaznovanje otrok predstavlja kršitev otrokovih pravic zaščitenih s Konvencijo o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah. Te razsodbe so se sprva nanašale na fizično kaznovanje v institucijah za mladoletne prestopnike, nato na šole (vključujoč tudi privatne šole) in kasneje na kaznovanje otrok znotraj družin. Tako Evropska komisija kot Evropsko sodišče za človekove pravice sta razsodila, da prepoved fizičnega kaznovanja otrok ne krši pravice do privatnega in družinskega življenja in svobode veroizpovedi.
3. Vse države članice Sveta Evrope so ratificirale Konvencijo Združenih narodov o pravicah otrok. Konvencija od njih zahteva, da zaščitijo otroke, ko so v oskrbi odraslih, pred vsemi oblikami fizičnega in psihičnega nasilja. Odbor o pravicah otrok, ki nadzira spoštovanje Konvencije, je to dolžnost držav dosledno interpretiral kot obveznost držav da prepovejo vse oblike fizičnega kaznovanja, ter da informirajo in izobražujejo javnost o tej temi.
4. Skupščina pozdravlja globalno iniciativo in pričakuje, da se bodo institucijam, ki so že izrazile svojo podporo (UNICEF, UNESCO, Visoki komisar Združenih narodov za človekove pravice, Komisar Sveta Evrope za človekove pravice, Evropska zveza ombudsmanov za otroke in vrsta drugih mednarodnih in nacionalnih vladnih in nevladnih organizacij za človekove pravice) pridružile tudi ostale.
5. Skupščina smatra da je kakršno koli fizično kaznovanje otrok kršenje njihovih temeljnih pravic do človekovega dostojanstva in fizične nedotakljivosti. Dejstvo, da je fizično kaznovanje še vedno zakonito v določenih državah članicah, je v nasprotju s temeljno pravico otrok, da uživajo enako pravno zaščito kot odrasli. Udariti človeško bitje je v evropski družbi prepovedano in otroci so človeška bitja. Socialno in pravno sprejemanje fizičnega kaznovanja otrok mora biti končano.
6. Skupščina zaskrbljeno ugotavlja, da je le manjšina od 45. držav formalno prepovedala fizično kaznovanje otrok v družini in vseh ostalih ustanovah. Vse države pa so prepovedale fizično kaznovanje v šolah, tudi privatnih, in drugih izobraževalnih ustanovah. To pa se ne nanaša nujno tudi na privatne in druge oblike varstva otrok. Te prepovedi tudi niso sistematično in univerzalno upoštevane.

7. Skupščina poziva Odbor ministrov Sveta Evrope, da pripravi usklajeno in intenzivno kampanjo za popolno ukinitve fizičnega kaznovanja otrok v vseh državah članicah. Skupščina poudarja uspeh Sveta Evrope pri ukinitvi smrtne kazni in poziva vse, naj Evropa postane, kakor hitro je mogoče, območje ne-telesnega kaznovanja otrok.
8. Skupščina poziva Odbor ministrov in vse ostale pristojne organe Sveta Evrope, da pripravijo strategije, vključno s tehnično podporo, za doseg tega cilja, v sodelovanju z državami članicami. Posebno pozornost naj posvetijo:
 - a) informiranju otrok, odraslih, ki z njimi delajo in živijo ter splošne javnosti o popolni prepovedi fizičnega kaznovanja in drugih oblik nečloveškega in ponižujočega ravnanja z otroki;
 - b) povečanju splošnega zavedanja o pomenu temeljnih otrokovih pravic, predvsem o pravici do dostojanstva in fizične integritete;
 - c) spodbujanju pozitivnih, nenasilnih metod vzgoje, izobraževanja in reševanja problemov;
 - d) zagotavljanju možnosti otrokom in mladostnikom, da izrazijo svoje mnenje in so vključeni v načrtovanje in izvajanje aktivnosti za izkoreninjenje fizičnega kaznovanja;
 - e) zagotovitvi svetovanja in podpore odraslim, še posebej tistim, ki se soočajo s težavami otrokove vzgoje;
 - f) razvoju in organizaciji zaupnega svetovanja otrokom, svetovanja in pravnega zastopstva, da bi otroci lahko odgovorili na nasilje nad njimi;
 - g) učinkoviti in primerni zaščiti otrok, še posebej ranljivim skupinam (invalidni otroci, otroci v zavodih in priporih), ki so posebej občutljivi za škodljivo in ponižujoče kaznovanje;
 - h) vključitvi fizičnega nasilja in kaznovanja ter drugih oblik škodljivega izvajanja discipline nad otroki v definicijo družinskega nasilja. Strategije za boj proti nasilnemu kaznovanju otrok naj bodo oblikovane kot del strategij za boj proti družinskemu nasilju.
9. Skupščina poziva Odbor ministrov, da državam članicam priporoča:
 - a) sprejetje zakonodaje, ki bo prepovedovala fizično kaznovanje otrok, posebno znotraj družine;
 - b) nadzorovanje učinkovitosti te prepovedi z rednimi raziskavami o izkušnjah otrok z nasiljem doma, v šoli in drugje; učinkovitosti delovanja služb za zaščito otrok; izvajanje raziskav o izkušnjah odraslih z nasiljem nad otroki;
 - c) upoštevanje pomembnih sodb Evropskega sodišča za človekove pravice in zaključkov Evropskega odbora za socialne pravice.

Razlagalni memorandum o vseevropski prepovedi fizičnega kaznovanja otrok

Doc. 10199

4. June 2004

Report

Social, Health and Family Affairs Committee

Rapporteur: Mrs Helena Bargholtz, Sweden, Liberal, Democratic and Reformers« Group

Poročilo

Odbor za socialne zadeve, zdravje in družino

Poročevalka: Gospa Helena Bargholtz, Švedska, Liberalna, demokratična in reformistična skupina

Razlagalni memorandum gospe Bargholtz ^[1]

Uvod

1. Nesprejemljivo je pretepati ljudi. Pretepanje pomeni kršitev temeljnih pravic do spoštovanja človekove fizične integritete in dostojanstva. Otroci so mali ljudje, ki si te človekove pravice delijo z odraslimi. Pretepanje in namerno poniževanje otrok ostaja splošna, družbeno in pravno priznana praksa v večini držav članic Sveta Evrope. To priporočilo Parlamentarne skupščine spodbuja aktivnosti za čim hitrejšo doseglo vseevropske prepovedi fizičnega kaznovanja in drugega ponižujočega kaznovanja ali ravnanja z otroki. Prva in nujna naloga tega priporočila je utrditi človekove pravice otroka.
2. Evropski odbor za socialne pravice je potrdil, da upoštevanje Evropske socialne listine zahteva prepoved vseh oblik fizičnega kaznovanja in vseh drugih oblik ponižujočega kaznovanja ali ravnanja. Sodbe Evropskega sodišča za človekove pravice so strogo obsodile fizično kaznovanje, vključno s kaznovanjem v družini. Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah zahteva od držav, da poskrbijo za zaščito otrok pred vsemi oblikami fizičnega in psihičnega nasilja, ko so le ti v oskrbi staršev ali drugih. Odbor ministrov je z vrsto priporočil, prva je iz leta 1985, pozval k pravnim reformam in izvajanju drugih aktivnosti za odpravo fizičnega kaznovanja otrok.

3. Kljub jasno postavljenim standardom varovanja človekovih pravic je le manjšina od 45. držav članic Sveta Evrope izrecno prepovedala vse oblike fizičnega kaznovanja, vključno s kaznovanjem v družini.
4. Prepoved fizičnega kaznovanja je ključ do izboljšanja statusa otrok v družbi in pomembna strategija za preprečevanje vseh drugih oblik nasilja in izkoriščanja. V mnogih državah članicah Sveta Evrope niso opravili raziskav o nasilju nad otroki znotraj družine. Kjer pa so jih opravili so le-te razkrile veliko razširjenost fizičnega kaznovanja in tudi napadov, ki so povzročili resne poškodbe otrok.
5. Proces izkoreninjenja fizičnega kaznovanja zahteva posebno zakonodajo ter akcije za večjo osveščenost o pomenu zaščite otrokovih pravic ter akcije za spodbujanje pozitivnih, nenasilnih oblik discipline.

Pomembnost problema

6. Dolgoletna pravna in družbena sprejemljivost fizičnega kaznovanja je danes prepoznana kot oblika kršenja človekovih pravic otroka. Dosegljive raziskave kažejo, da povsod tam kjer fizično kaznovanje ni bilo jasno omejeno tudi z zakonskimi spremembami ter oblikami informiranja javnosti, ostaja precej pogosto. Po Evropi so sistematično kršene temeljne pravice milijonov otrok. Vsako fizično nasilje krši otrokove pravice do dostojanstva in fizične integritete. Fizično kaznovanje velikokrat povzroči telesne poškodbe, invalidnost, psihološke motnje, v nekaterih primerih celo smrt. Otroci, ki so bili podvrženi fizičnemu kaznovanju se bodo verjetno tudi sami v življenju zatekali k uporabi nasilja. Nenavadno je, da imajo otroci, ki so fizično in psihično bolj ranljivi, manj pravne zaščite pred napadom kot odrasli v večini držav članic.
7. Tradicionalni odnosi do sužnjev, služabnikov in žensk so bili le kako stoletje ali dve nazaj del zakonite »pravice«, da jih njihovi gospodarji in možje pretepajo.^[2] Noben drug simboličen primer nam bolj nazorno ne pokaže, kako nizek status imajo otroci v mnogih evropskih družbah, kot splošno prepričanje, da je fizično kaznovanje otrok legitimno. Dejstvo, da nespoštovanje otrokove fizične integritete in njegovega dostojanstva ostaja nekaznovano, prispeva k večji prisotnosti drugih oblik nasilja nad otroki, vključno s spolno zlorabo, izkoriščanjem in trgovanjem. Konec legalnega nasilja nad otroki – fizičnega kaznovanja – je ključ za odpravo vseh drugih oblik nasilja.

Resnost problema

8. Edini način ugotavljanja pogostosti nasilja nad otroki znotraj družine so podrobne študije intervjujev staršev in otrok. Tudi retrospektivne študije, intervjuji odraslih o njihovem odraščanju, nam nudijo nekatere informacije, vendar ne morejo razkriti dogodkov v zgodnjem otroštvu. Mnenjski testi lahko pokažejo odnos posameznikov do fizičnega kaznovanja. Merjenje napredka pri ukinjanju fizičnega nasilja mora potekati skozi redne raziskave v reprezentativni skupini otrok in staršev.
9. V večini držav članic ni raziskav o nasilju nad otroki znotraj družine. Študije v omejenem številu držav članic pa kažejo na to, da je fizično nasilje, vključujoč resno fizično nasilje, zelo pogosto in se je proti njemu potrebno boriti sistematično.

Primeri raziskav:

Hrvaška: 1000 univerzitetnih študentov je bilo vključenih v raziskavo v obdobju 1997/98 o njihovih izkušnjah fizične in spolne zlorabe v otroštvu. 93 % jih je poročalo o fizičnem kaznovanju, 27 % o napadih s poškodbami [3]. Hrvaška je izrecno prepovedala fizično kaznovanje leta 1999.

Grčija: populacija 8.158 otrok starih 7 let; eden od treh je bil tepen vsaj enkrat na teden in eden od šestih vsak dan (1993).[4]

Poljska: vse-nacionalna raziskava na odraslih leta 2001 je ugotovila, da je 80 % ljudi bilo deležno fizičnega kaznovanja.

Romunija: 423 otrok, starih od 11 do 13 let; 75 % je bilo fizično kaznovanih, 5 % jih je rabilo zdravniško pomoč.[6] V drugi študiji je 84 % izprašanih otrok izjavilo, da so bili fizično kaznovani s strani njihovih staršev, vključujoč 20 % otrok, ki so jih preteпали s predmeti in 15 % otrok, ki so se zaradi pretepanja bali oditi domov.[7]

Slovaška: Raziskave odnosa odraslih do fizičnega kaznovanja leta 2002 so ugotovile, da jih 75 % verjame, da so starši upravičeni do občasne uporabe klofut, 42 % je prepričanih, da je občasno pretepanje s »pripomočkom« sprejemljivo, 23 % jih verjame, da je sprejemljivo tudi ponavljajoče pretepanje.[8]

Velika Britanija: Širok obseg študij intervjujev leta 1990 je pokazal, da je bilo udarjenih več kot 91 % otrok; le 25 % dojenčkov starih manj kot eno leto matere niso še nikoli udarile, 14 % enoletnih otrok je bilo udarjenih z »zmerno strogostjo«. V družinah z dvema staršema, kjer so spraševali oba starša, je bila ena petina otrok udarjenih s pripomočkom in več kot ena tretjina jih je izkusila kaznovanje, ki ga obravnavajo kot »resno« (kaznovanje z namenom povzročanja fizičnih in/ali psiholoških poškodb).[9]

Evropska socialna listina Sveta Evrope

10. Evropski odbor neodvisnih strokovnjakov, ki nadzoruje delovanje držav članic v skladu z Evropsko socialno listino in njeno revidirano izdajo, je leta 2001 izjavil: » Člen 17 zahteva zakonsko prepoved vseh oblik nasilja nad otroki, pa naj bo to v šoli, drugih ustanovah, doma ali drugje. Zahteva še, da mora biti tudi vsaka druga oblika ponižujočega kaznovanja ali ravnanja z otroki zakonsko prepovedana in kombinirana z ustreznimi sankcijami v kazenskem in civilnem pravu.« [10]
11. Odbor že nekaj let aktivno spodbuja zakonodajo in prakso za zaščito otrok pred škodljivim ravnanjem po členih 7 in 17 obeh listin. V svojem poročilu z leta 2001 ugotavlja, da Odbor o pravicah otrok, ki nadzoruje države članice pri izvajanju določil Konvencije Združenih narodov o otrokovih pravicah, stalno priporoča državam, da prepovedo fizično kaznovanje, vključujoč kaznovanje doma, saj bodo le tako delovale v skladu s Konvencijo (glej 20. odstavek). Evropski odbor za socialne pravice tudi ugotavlja, da je Evropsko sodišče za človekove pravice leta 1998 postavilo nov mejnik, ko je razsodilo, da je pretepanje mladega angleškega fanta s strani njegove mačehe ponižujoče kaznovanje in kršitev 3. člena Evropske konvencije o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah. Sodišče je soglasno ugotovilo, da je odgovorna tudi vlada Velike Britanije, ker ni poskrbela za ustrezno zaščito, saj njihovo domače pravo dovoljuje »razumno kaznovanje« (glej 16. odstavek).
12. Evropski odbor za socialne pravice je ugotovil, da je fizično kaznovanje izrecno prepovedano le v nekaterih državah članicah (glej odstavek 25. spodaj), čeprav priporočila Odbora ministrov obsojajo fizično kaznovanje in drugo ponižujoče ravnanje kot sredstvo »učenja« ali discipline (glej 23. odstavek).
13. Odbor je ugotovil, da obstaja v številnih evropskih državah neenakost med pravno zaščito otrok in pravno zaščito odraslih. Izjavil je: »Odbor je spoznal za nesprejemljivo, da v družbi, ki prepoveduje vse oblike fizičnega nasilja med odraslimi, sprejemajo fizično nasilje odraslih nad otroki. Odbor ne priznava nobene vzgojno-izobraževalne vrednosti fizičnega kaznovanja.«
14. Obstoječe statistike kažejo na stalno rast primerov prijavljenih policiji in tožilstvu o slabem ravnanju z otroki in kažejo na to, da je za rešitev tega problema potrebnih več ukrepov. Za prepoved vseh oblik fizičnega kaznovanja otrok je pomembno tudi izobraževanje javnosti in sporočilo, kaj v družbi ni več sprejemljivo. Tako se lahko izognemo razpravam o tem, kje je meja med sprejemljivim in nesprejemljivim fizičnim kaznovanjem.

Konvencija za zaščito človekovih pravic in temeljnih svoboščin

15. Odločitev Evropske komisije za človekove pravice in Evropskega sodišča za človekove pravice je, da fizično kaznovanje otrok pomeni kršitev Konvencije o zaščiti človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Taka odločitev so prvič sprejeli v 70. letih kot obsodbo kaznovanja mladoletnih prestopnikov; potem kaznovanja v šoli, vključujoč tudi privatne šole; in nedavno kaznovanja znotraj družine.^[11] Odločitve in sodbe so ugotovile, da je naloga države zaščiti otroke in njihove človekove pravice, ne glede na to, kje so nastanjeni. Tudi druge odločitve so potrdile, da je prepoved fizičnega kaznovanja v družini legitimno posredovanje države in ne krši pravic staršev in drugih do spoštovanja družinskega življenja in verske svobode.
16. Septembra leta 1998 je Evropsko sodišče soglasno ugotovilo, da je bilo fizično kaznovanje mladega angleškega fanta, s strani njegove mačehe, kršitev 3. člena Konvencije. Pregon njegove mačehe je bil v Veliki Britaniji (VB) neuspešen, saj so ugovarjali, da je bilo uporabljeno »razumno kaznovanje«. Sodišče je ugotovilo odgovornost VB, saj njihovo domače pravo dovoljuje »razumno kaznovanje« in tako niso zagotovili ustrezne zaščite otrok. Sodišče je naložilo VB kazen za plačilo 10.000 funtov, kot nadomestilo fantu, ki so ga večkrat topli s palico.
17. Razsodba citira člene Konvencije Združenih narodov o pravicah otrok, vključno s členom 19, ki države obvezuje, da zaščitijo otroke pred »vsemi oblikami fizičnega in psihičnega nasilja« kadar so v oskrbi staršev in drugih (glej 19. odstavek).

Konvencija Združenih narodov o pravicah otrok

18. Konvencija Združenih narodov o pravicah otrok (UNCRC) je bila sprejeta v Generalni skupščini ZN leta 1989. Do leta 2001 je Konvencijo ratificiralo 191 držav – vključujoč vse države Sveta Evrope. Je mednarodna pogodba o človekovih pravicah, ki jo je ratificiralo največ držav, kar daje njenim natančnim načelom in standardom izjemno moč v mednarodnem pravu.
19. UNCRC je prva pogodba, ki je neposredno namenjena zaščiti otrok pred nasiljem. Člen 19. države obvezuje, da bodo »z vsemi ustreznimi zakonodajnimi, upravnimi, družbenimi in vzgojnimi ukrepi varovale otroka pred vsemi oblikami telesnega ali duševnega nasilja, poškodb ali zlorab, zanemarjanja ali malomarnega ravnanja, trpinčenja ali izkoriščanja, vključujoč

spolne zlorabe, medtem ko je pod skrbništvom staršev, zakonitih skrbnikov ali katerekoli druge osebe, ki skrbi zanj...«

20. Odbor o pravicah otrok, nadzorni organ za UNCRC, je leta 1993 začel proučevati poročila držav, ki so podpisnice Konvencije. Že od samega začetka je kazal veliko zaskrbljenost zaradi obstoječe pravne in družbene sprejemljivosti fizičnega kaznovanja otrok v njihovih domovih, šolah, drugih institucijah.
21. Odbor konsistentno trdi, da fizično kaznovanje otrok znotraj družine ali v katerem koli drugem sistemu, ni v skladu s Konvencijo. Več kot 130. državam na vseh kontinentih je predlagal prepoved vseh oblik fizičnega kaznovanja in organiziranje izobraževalnih kampanj za spodbujanje pozitivnih, nenasilnih oblik vzgoje in izobraževanja.^[12]

Priporočila Odbora ministrov Sveta Evrope, ki obsojajo fizično kaznovanje

22. Prvič je Odbor ministrov obsodil fizično kaznovanje otrok s priporočilom državam članicam o nasilju v družini, ki je bilo sprejeto leta 1985. Priporočilo ima v uvodnem delu zapisano, da »obramba družine vključuje zaščito vseh njenih članov pred vsemi oblikami nasilja, ki se vse prevečkrat pojavlja med njimi«. Nasilje prizadene »predvsem otroke na eni strani in ženske na drugi, čeprav v drugačnih oblikah« in »otroci so upravičeni do posebne družbene zaščite pred vsemi oblikami diskriminacije ali pritiska in proti vsem oblikam zlorabe oblasti v družini in drugih institucijah«. Priporočilo predlaga državam članicam naj »spremenijo svojo zakonodajo o pravici do kaznovanja otrok, z namenom, da bi omejili ali dejansko prepovedali fizično kaznovanje, tudi če kršitev tega zakona ni nujno obravnavano kot kriminalno dejanje«. Razlagalni memorandum tega priporočila opisuje fizično nasilje kot »zlo, ki mora biti oslABLjeno – oslabitev je prvi korak na poti do prepovedi. Prav mnenje, da je fizično kaznovanje otrok legitimno, odpira pot vsem oblikam kaznovanja in povzroča, da so sledi in simptomi takega kaznovanja sprejemljivi tretjim osebam.« ^[13]
23. Leta 1990 je Odbor izdal priporočilo »Socialni ukrepi proti nasilju v družini«. Odbor ugotavlja, da »ukrepi za demokratizacijo družine in spoštovanje med družinskimi člani, kot posamezniki z enakimi pravicami in enakimi možnostmi, lahko pomagajo oslABLITI nasilje«. Pod »Ukrepi za otroke« priporočilo pravi: »Splošna obsodba fizičnega nasilja in drugih oblik

ponižujočega ravnanja kot sredstvo učenja, ter potreba po nasilnem izobraževanju morata biti posebno poudarjeni.« [14]

24. Leta 1993 je Odbor ministrov v priporočilu »Zdravstveno-socialni vidiki zlorabe otrok« zapisal, da Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah poziva države članice, »da poudarjajo pravico vseh otrok in mladih do varnosti pred zlorabo, in da spremenijo vzorce vzgoje in obnašanja, ki te pravice ogrožajo« ter »da zmanjšajo nasilje v družbi in zatekanje k nasilju kot vzgojno-izobraževalni praksi na najnižjo možno raven«.[15]

Proces pravnih reform za prepoved fizičnega kaznovanja

25. Standardi človekovih pravic, ki so jih ustvarili mehanizmi Sveta Evrope in Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah, zahtevajo ukinitve vsega fizičnega kaznovanja in drugih oblik ponižujočega ravnanja ali kaznovanja. Do marca 2004 je vsaj 12 držav članic sprejelo zakonodajo, ki eksplicitno prepoveduje vse oblike fizičnega kaznovanja otrok, vključujoč družino. Te države so: Avstrija (1989), Bolgarija (2000), Hrvaška (1999), Ciper (1994), Danska (1997), Finska (1983), Nemčija (2000), Islandija (2003), Latvija (1998), Norveška (1987), Švedska (1979) in Ukrajina (2002). V najmanj devetih drugih državah kazensko pravo prepoveduje napad in ne opravičuje napada na otroka v imenu discipline – vendar v praksi zakon ni interpretiran kot prepoved staršem, da fizično kaznujejo otroke.
26. Pravni koraki na poti do prepovedi fizičnega kaznovanja so:
- poskrbeti, da ni nobenega člena v ustavi ali zakonodaji, ki bi opravičeval fizično kaznovanje otrok s strani staršev ali drugih;
 - poskrbeti, da kazensko pravo predvideva kaznovanje odraslih za napad na otroka;
 - uzakoniti izrecno prepoved vseh oblik fizičnega kaznovanja in drugega ponižujočega ravnanja in kaznovanja otrok, običajno v civilnem pravu;
 - poskrbeti za svetovanje in primerno upoštevanje zakonov, ki so osredotočeni na zaščito in promocijo otrokovih pravic in na dobrobit prizadetih otrok.
27. Fizično kaznovanje otrok v šolah in popravnih domovih za mladoletne prestopnike je prepovedano povsod po Evropi. Izvajanje prepovedi pa ni povsod enako učinkovito. Veliko držav je prepovedalo tudi fizično kaznovanje v zasebnih institucijah.

Vse države imajo zakonodajo, ki prepoveduje hujše oblike napadov s strani staršev in drugih skrbnikov, vendar je v večini staršem dovoljena uporaba lažjih oblik fizičnega kaznovanja. Kjer je fizično kaznovanje otrok s strani staršev dovoljeno, se te »pravice« razširijo tudi na posvojitelje in druge neformalne skrbnike, razen če to zakonodaja izrecno prepoveduje.

Proces za odpravo fizičnega kaznovanja

28. Proces pravnih reform za ukinitvev fizičnega kaznovanja otrok s strani staršev, se je v Evropi začel pred skoraj 50. leti. Najprej na Švedskem, leta 1957, ko so iz kazenskega prava izbrisali člen, ki je opravičeval starše, ki so ob fizičnem kaznovanju povzročili manjše poškodbe. Leta 1966 je Švedska iz starševskega kodeksa izbrisala predpis, ki je dovoljeval »grajanjek«. Švedska je šla naprej in postala prva država na svetu, ki je izrecno prepovedala fizično kaznovanje v družinskem pravu leta 1979, ko je bil h kodeksu starševstva in skrbništva dodan člen, v katerem je zdaj zapisano: »Otroci so upravičeni do skrbstva, varnosti in dobrega vzgajanja. Otroci morajo biti obravnavani s spoštovanjem do njihove osebnosti in individualnosti in ne smejo biti podvrženi fizičnemu kaznovanju ali drugim oblikam ponižujočega ravnanja«.
29. Pravne reforme, ki predvidevajo prepoved fizičnega kaznovanja in drugih oblik ponižujočega kaznovanja ali ravnanja, prinašajo pomembno sporočilo vsem otrokom, staršem in širši javnosti. Njihov namen je v prvi vrsti izobraževalen: pošilja jasno sporočilo, da je pretepanje otrok, tako kot pretepanje odraslih, nesprejemljivo in kaznivo. Do sojenja staršem v interesu njihovih otrok prihaja zelo redko. Malo verjetno je, da bi preganjali starše zaradi lažjih napadov na otroke, kot tudi običajno ni preganjanja pri lažjih napadih na odrasle. Vendar pa bo izbris obstoječih obramb ali opravičil fizičnega kaznovanja omogočal enostavnejšo obsodbo staršev v tistih nekaj primerih, ko je to nujno za varnost otrok.
30. Glede na poročila držav je možno spremeniti odnose in prakse znotraj družine ter izdatno zmanjšati nasilje nad otroki znotraj družine le, če so pravne reforme povezane z veliko mero ozaveščanja in izobraževanja javnosti.^[16]
31. Zakon mora biti najprej dobro poznan ter jasno in pozitivno interpretiran s strani politikov, vodij skupnosti in sodstva, kot prepoved vsega fizičnega kaznovanja ali drugače ponižujočega ravnanja z otroki. Potrebne so stalne akcije za povečevanje

zavedanja o otrokovih pravicah do zaščite, za izobraževanje javnosti in staršev ter za promocijo pozitivnih, nenasilnih metod vzgoje in discipline. Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah zahteva od držav, ki so jo ratificirale (vse države Sveta Evrope), da »bodo z načeli in določbami te Konvencije z ustreznimi in učinkovitimi sredstvi najširše seznanjale tako odrasle kot otroke.« (člen 42).

32. V vseh državah obstajajo programi za zdravje in blaginjo, ki so namenjeni bodočim in novim staršem. Spodbujanje razumevanja zakonov in otrokovih pravic do zaščite je lahko vgrajeno v te programe, skupaj z informacijami o razvoju otroka in nevarnostmi fizičnega kaznovanja. Tisti, ki delajo z otroki v vrtcih, lahko izvajajo in vzpodbujajo pozitivno disciplino. V različnih državah članicah so nevladne organizacije razvile dejavnosti za izobraževanje javnosti o fizičnem kaznovanju, od katerih se lahko vlade učijo in jih podpirajo. Mediji igrajo pomembno vlogo pri spodbujanju zavedanja in izobraževanja javnosti z izvajanjem novih programov, dokumentarnih oddaj, izobraževalnih programov in izdajanjem revij, namenjenih staršem.

33. Elementi izobraževanja o ukinitvi fizičnega kaznovanja so:

- zagotavljanje obsežnih akcij za doseg splošnega zavedanja o nujnosti prepovedi fizičnega kaznovanja in drugega nečloveškega ali ponižujočega ravnanja z otroki, med tistimi, ki z otroki delajo ali živijo in v javnosti;
- zagotavljanje splošnega poznavanja otrokovih pravic, vključno z pravico do spoštovanja njihovega dostojanstva in fizične integritete;
- spodbujanje pozitivnih, nenasilnih oblik vzgoje ter reševanja problemov in izobraževanja staršev in drugih skrbnikov ter širše javnosti;
- zagotavljanje, da imajo otroci in mladi možnost, da izražajo svoja mnenja in sodelujejo pri načrtovanju in v akcijah za ukinitve fizičnega kaznovanja;
- zagotovitev dostopa do svetovanja in primerne podpore vsem staršem, še posebej tistim, ki jim vzgoja otrok povzroča težave;
- zagotovitev dostopa otrok do zaupnih nasvetov in pogovorov ter dostopa do odvetnikov, ki so se pripravljene spopasti z nasiljem nad njimi;
- zagotovitev učinkovitih in ustreznih oblik zaščite za otroke, ki so posebej ranljivi za škodljivo in ponižujoče kaznovanje – invalidni otroci, otroci v zavodih in zaporih;

- zagotovitev, da so fizično kaznovanje in druge škodljive in ponižujoče oblike vzgajanja otrok vključene v definicijo družinskega nasilja, in da so strategije za ukinitve nekaznovanega nasilja nad otroki del strategije za boj proti družinskemu nasilju;
- nadzor nad učinkovitostjo ukinitve fizičnega kaznovanja otrok z rednimi raziskavami o odnosu staršev do nasilja nad otroki ter o izkušnjah otrok z nasiljem znotraj njihovih družin in v šolah.

Poročevalski odbor: Odbor za socialne zadeve, zdravje in družino pri Parlamentarni skupščini Sveta Evrope

Priporočilo je bilo soglasno sprejeto 1. junija 2004 na seji Parlamentarne skupščine Sveta Evrope.

Opombe:

- [1] Poročevalka se zahvaljuje Petru Newellu, skupnemu koordinatorju globalne iniciative za ukinitve fizičnega kaznovanja otrok, za pomoč pri oblikovanju tega razlagalnega memoranduma.
- [2] Glej na primer razpravo o pravicah moža do pretepanja svoje žene »not in violent or cruel manner«, v Blackstone«s Commentaries, stran 445.
- [3] Pecnik, N. (2003), »Intergenerational transmission of child abuse« (v hrvaščini).
- [4] Agathonos-Georgopoulou, H. (1997), »Child Maltreatment in Greece: A Review of Research«, »Child Abuse Review«, št.6, str.257-271.
- [5] Fluderska, G. ur (2001), »The Problem of Child Abuse in Poland: Attitudes and Experiences« (Varšava: Nobody«s Children Foundation).
- [6] Alexandrescu, G. ur. (2000), »Child abuse and neglect «(Rešimo otroke, Romunija).
- [7] Romunska vlada, Save the Children in UNICEF (2000), »National Study on sexual abuse of children« (Save the Children, Romunija).
- [8] Premoč nasilja na Slovaškem, Bratislava, v nastajanju.
- [9] Gavin Nobes in drugi, »Physical punishment of children in two-parent families«, Clinical Child Psychology and Psychiatry, Vol. 2(2), 1997, str. 271 – 281; kratko povzeto tudi kot poster dr. Marjorie Smith na peti Evropski konferenci o zlorabi in zanemarjanju otrok (International Society for the Prevention of Child Abuse and Neglect), Oslo, maj 1995.
- [10] Evropski odbor za socialne pravice, člen 7, 10. in 17. odstavek, zaključki XV-2, Vol. 1, Splošni uvod, str. 26.
- [11] Evropsko sodišče za človekove pravice, Tyrer proti VB, 1978; Campbell in Cosans proti VB, 1982; Costello-Roberts proti VB, 1993; A proti VB, 1998. Vse sodbe Sodišča so dosegljive na <http://hudoc.echr.coe.int/hudoc/>
- [12] Odbor za pravice otrok: dokumenti odbora, vključno s končnimi mnenji o poročilih držav podpisnic Konvencije o otrokovih pravicah so dostopni na <http://www.unhcr.ch/html/menu2/6/crc/>. Spletna stran Globalne iniciative za končanje fizičnega kaznovanja otrok vsebuje tudi tekste vseh priporočil Odbora, ki se nanašajo na fizično nasilje, razvrščene po državah in sejah: www.endcorporalpunishment.org
- [13] Odbor ministrov Sveta Evrope, Priporočilo »Nasilje v družini«: Priporočilo št. R (85) 4; vsa priporočila so dosegljiva na http://www.coe.int/t/E/Committee_of_Ministers/Home/Documents/
- [14] Odbor ministrov Sveta Evrope, priporočilo »Socialni ukrepi proti nasilju v družini« : priporočilo št. R (90) 2.

- [15] Odbor ministrov Sveta Evrope, priporočilo »Socialno-zdravstveni vidiki zlorabe otroke« : priporočilo št. R (93) 2.
- [16] Učinki reform na Švedskem so bili še posebej lepo dokumentirani. Glej »Končajmo fizično kaznovanje, : Švedska izkušnja prizadevanj za preprečitev vseh oblik nasilja nad otroki in rezultati«, Ministrstvo za zdravje, socialne zadeve in Ministrstvo za zunanje zadeve, Švedska, 2001; Joan E Durrant, »A Generation Without Smacking: The impact of Sweden«s ban on physical punishment«, Save the Children VB, 2000. Tudi v Nemčiji, potem ko je bila leta 2000 sprejeta eksplicitna prepoved, raziskave kažejo na hitre in pomembne spremembe v vedenju in odnosu ljudi: profesor Kai D. Bussmann.

Naročila publikacij Sveta Evrope sprejema:

Council of Europe Publishing

F-67075 Strasbourg Cedex

Tel.: + (33) 03 88 41 25 81

Faks: + (33) 03 88 41 39 10

E-pošta: publishing@coe.int

Spletna stran: <http://book.coe.int>

Obrazec za naročilo publikacij Sveta Evrope s 50 odstotnim popustom lahko dobite na naslovu:

Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope

Rimska 16, 1000 Ljubljana, SLOVENIJA

tel.štev.: +386 1 421 43 00

faks: +386 1 421 43 05

<http://www.idcse.nuk.si>

naslov elektronske pošte: idc.slovenija@idcse.nuk.si

Izšlo v Ljubljani, julija 2005,
ko je Vlada Republike Slovenije v sodelovanju s Svetom Evrope,
Unicefom, Svetovno zdravstveno organizacijo, Uradom visokega
komisarja ZN za človekove pravice in nevladno organizacijo Ad-
visory Panel, organizirala, od 5. do 7. julija 2005, konferenco z
naslovom:

Regionalno posvetovanje za študijo ZN o nasilju nad otroki, Evropa
in Srednja Azija;

»Ustavimo nasilje nad otroki – ukrepajmo zdaj!«.

Informacije, dokumente in publikacije
v slovenskem jeziku ter v angleškem in francoskem jeziku,
ki sta uradna jezika Sveta Evrope, lahko dobite
na naslovu:

S L O V E N I J A
INFORMACIJSKO DOKUMENTACIJSKI CENTER SVETA EVROPE
NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA V LJUBLJANI

Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope

Rimska 16, 1000 Ljubljana, SLOVENIJA

tel.štev.: +386 1 421 43 00

faks: +386 1 421 43 05

naslov elektronske pošte: idc.slovenija@idcse.nuk.si

spletna stran IDC SE <http://www.idcse.nuk.si>

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT
URAD RS ZA MLADINO

Urad RS za mladino

Štefanova 1, 1000 Ljubljana

tel.: (01) 426 57 01

faks: (01) 425 91 46

direktorica: mag. Sanja Vraber

e-pošta: sanja.vraber@gov.si

<http://www.uradzamladino.gov.si/>

